

DECEMBER 2006 JAARGANG 31 NUMMER 4

ARGUS

DE STEM VAN SPRAKELOZE WILDE DIEREN

Omslag De vos, ons grootste inheemse roofdier, blijft de gemoederen van jagers en natuurbeschermers bezig houden.

Colofon

ISSN 0166-5073

Argus is het kwartaaltijdschrift van de Faunabescherming.

Argus wordt toegestuurd aan donateurs die minstens

€ 16,- per jaar betalen via postbusnummer 116072 te Renkum.

Sympathisanten betalen € 5,- per jaar en ontvangen jaarlijks

de Fauna-nieuwsbief.

Indien u de Faunabescherming testamentair wenst te gedenken,

wordt u verzocht contact op te nemen met de penningmeester.

Donateursadministratie

Postbus 150, 6870 AD Renkum, Postbanknummer 116072.

Voor adreswijzigingen en vragen over de jaarlijkse donatie kunt u

ons mailen: don-adm.dfb@hetnet.nl

Bij betaling vanuit het buitenland dient men één van de

genoemde codes toe te passen namelijk:

IBAN: NL36 P5TB 0000 1160 72 en BIC: P5TBNL21.

Secretariaat

Mw. A.P. de Jong, Amsteldijk Noord 135, 1183 TJ Amstelveen,

Telefoon (020) 641 07 98, Telefax (020) 647 37 00,

E-mail: faunabescherming@wanadoo.nl

Penningmeester

Mw. I. Vd Abeele, Korenbloemstraat 30, 6871 WE Renkum,

Telefoon (0317) 318487

Bestuur

I.vd Abeele, M.C.J. Bouterse, G.A. Ellebroek, A.P. de Jong,

N. Koffeman, H.H. Niesen, R. Stockmann, M. Thieme, S.H.D. Voss.

Medewerkers

Leo van den Bergh, Jan Bouterse, Gerard Ellenbroek,

Pauline de Jong, Harm Niesen.

Redactieadres

Gerard Ellenbroek, Ratelaar 47, 7322 GM Apeldoorn,

Telefoon (055) 360 360 6, E-mail: ga.ellenbroek@chello.nl

Website

www.faunabescherming.nl

Lay-out

Tesink bv, Zutphen

Drak

Tesink bv, Zutphen

Knipselkrant

Zes keer per jaar verschijnt de FaunaKnipselkrant, een bloem-
lezing van de in de Nederlandse pers verschenen artikelen over

jacht en faunabeleid. U kunt zich abonneren door overmaking

van € 8,- per jaar op postbanknummer 116072 ten name van

donateursadministratie De Faunabescherming te Renkum, onder

vermelding van 'knipselkrant'. Voor de krant bestemde

knipsels kunnen worden gestuurd naar: Fauna-Knipselarchief,

Schelfhoutplantsoen 10, 1701 NG Heerhugowaard.

Doelstelling

De Faunabescherming is een landelijke organisatie. Haar doel is

een ethisch en wetenschappelijk verantwoord faunabeleid. De

Faunabescherming tracht haar doel te bereiken door het

bepreken van verbetering in de wetgeving, het propageren van

onderzoek en het bekendmaken van onderzoeksresultaten aan

beleidsinstanties en publiek.

Inhoud

- 4** *Pauline de Jong: De Nederlandse ganzen van de regen in de drup* Twee kabinetten CDA/WD waren voldoende om de Flora- en faunawet zo ver uit te hollen dat er van het beschermingsprincipe niet veel meer over is.
- 7** *Harm Niesen: Dieronvriendelijke meerderheid gehalveerd* Dankzij het stemgedrag van de Nederlandse kiezers komt er hopelijk een eind aan het dieronvriendelijke kabinetsbeleid van de afgelopen jaren.
- 8** *Jan Bouterse: Leidse meeuwen en de zorgen van de stadsbioloog* Interview met de Leidse stadsbioloog Van de Sluis over de meeuwenproblematiek in die stad.
- 11** *Gijs de Jong: Kraaienbende* Boekbespreking.
- 12** *Leo van den Bergh: Nieuwe vrijstellingswetgeving gebaseerd op leugen en bedrog* Met de herintroductie van de ganzenjacht zet minister Veerman de klok een eeuw terug.
- 14** *Pauline de Jong: Jacht in natuurgebieden* Ondanks eerdere toezeggingen zal Minister Veerman toch proberen de jacht in natuurgebieden weer mogelijk te maken. Wellicht steekt de nieuwe Tweede Kamer hier op de valreep nog een stokje voor.
- 15** *Betty de Jong: De buit van de vos* Vaste rubriek over actueel dierenleed in de media.
- 16** *Leo van den Bergh: Wijzigingsbesluit Beheer en Schadebestrijding deugt niet* Waarom het wijzigingsbesluit met betrekking tot de rietganzen niet juist is.
- 18** *Jan Bouterse: De bruine beer in Europa* Na de gewelddadige dood van Bruno, een afgedwaalde bruine beer in het Duits-Oostenrijkse grensgebied, is de discussie over het bestaansrecht van grote roofdieren in Europa weer opgeblaasd.
- 20** *Leo van den Bergh: De toendrarietgans als kind van de rekening?* Over de ontwikkelingen in het noordelijk Deltagebied en de gevolgen daarvan voor de toendrarietgans.
- 23** *Rita Stockmaan: Culinaire feesten?* Pleidooi om voor de komende feestdagen nog eens goed na te denken over wat u op tafel gaat zetten.
- 24** *Harry Voss: De poten eronder weggezaagd....* Jachthutten.nl. Vaste rubriek.

De Nederlandse ganzen van de regen in de drup

Pauline de Jong

Met de inwerkingtreding van de Flora- en faunawet, aangekondigd als 'beschermingswet', was de verwachting dat de ganzen in ons land voortaan volledig met rust zouden worden gelaten. Helaas bleek er inmiddels een kamermeerderheid te zijn van VVD, CDA en LPF, die de wensen van jagers veel belangrijker vindt dan de bescherming van de natuur en de belangen van de fauna.

Onder leiding van minister Veerman genieten ganzen op dit moment nog minder bescherming dan onder de Jachtwet. Onder de Jachtwet was de jacht geopend van 1 september tot en met 31 januari van een half uur voor zonsopkomst tot 10.00 uur 's morgens. Op dit moment mogen grauwe ganzen van 1 april tot 1 september in bijna alle provincies de hele dag worden beschoten en van 1 september tot 1 april tot 12.00 uur onder het mom van schadebestrijding.

Ganzenjacht

Ganzen zijn hun leven in Nederland nooit zeker geweest. En dat is nog steeds zo. De dieren vormden altijd een zeer geliefde jachtbuit. Als gevolg van overmatige jacht werd begin vorige eeuw zelfs de hele in ons land broedende populatie grauwe ganzen uitgeroeid. Toch betekende dat niet dat deze vogels meer bescherming kregen. De jacht op de in ons land overwinterende en doortrekkende ganzen ging onverminderd voort. Aangezien het gaat om zeer intelligente vogels die zich niet zomaar laten afschieten, moesten jagers allerlei hulpmiddelen gebruiken om ze toch in groten getale te kunnen doden. Zij maakten daarbij gebruik van lokvogels en ze schoten de vogels dood vanuit schuilhutten of vanuit de dekking. Een andere beproefde methode was om langs de rand van de natuurgebieden, waar de ganzen de nacht doorbrengen, in dekking te gaan liggen om de vogels vervolgens op weg naar hun foerageergebieden uit de lucht te knallen.

Ganzen in de winter

Bij de wijziging van de Jachtwet in 1988 werd besloten om het gebruik van

lokganzen niet langer toe te staan. In de toelichting op deze wetswijziging werd zonder omhaal aangegeven: "Omdat het gebruik van lokganzen de mogelijkheid biedt grote aantallen ganzen per dag te doden en voorts aanleiding heeft gegeven tot een onwettelijke jachtuitoefening (het aanschieten van grote aantallen ganzen), wordt dit jachtmiddel niet meer toelaatbaar geacht." De jacht op ganzen in de periode 1 september tot en met 31 januari bleef wel geopend. Pas in 1999 werd, vooruitlopend op de Flora- en faunawet, de jacht op ganzen gesloten. Dat betekende dat jagers niet meer ongelimiteerd gedurende het geopende jachtseizoen zoveel ganzen als zij wilden konden afschieten.

Inmiddels werd al langere tijd door het Jachtfonds het beleid gehanteerd dat schade aangericht door in ons land overwinterende ganzen altijd volledig werd vergoed, ongeacht de inspanningen van de agrariër. Dus ook wanneer een boer de vogels op zijn land volledig met rust had gelaten werd de schade die was aangericht vergoed. Dit beleid, dat wij uiteraard uitstekend vinden, vormde een opvallende uitzondering op het normale uitkeringsbeleid van het Jachtfonds. Normaal gesproken keerde het Jachtfonds uitsluitend een schadevergoeding uit wanneer door de betreffende grondgebruiker alle mogelijke moeite was gedaan om de betreffende dieren te weren of te verjagen en er daarbij ook gebruik was gemaakt van het geweer, tenzij het ging om streng beschermde soorten als das of kleine zwaan.

Ganzen in de zomer

Toen de Flora- en faunawet in 2002 in werking trad, gingen wij ervan uit dat de beschermde status van de ganzen gegarandeerd zou zijn en dat er onder geen enkele voorwaarde meer ganzen zouden worden geschoten. Helaas bleek dat een illusie te zijn. Sinds de vijftiger jaren heeft de grauwe gans kans gezien zich opnieuw in ons land als broedvogel te vestigen en na een eerste aanpassingsfase zijn de aantallen flink gaan groeien en heeft de soort zich in allerlei

geschikte moerasgebieden in heel Nederland gevestigd. Vanuit natuurbeschermingsoogpunt is het geweldig dat deze van oudsher inheemse broedvogel ons land opnieuw heeft gekoloniseerd. Maar daar denkt de overheid helaas anders over.

Er werd inmiddels een scherp onderscheid gemaakt tussen ganzen die in ons land overwinteren of doortrekken (de zogenaamde overwinterende ganzen) en de ganzen die in ons land broeden (de zogenaamde overzomerende ganzen). Dit onderscheid is in biologisch opzicht natuurlijk onzin en is alleen gebaseerd op economische motieven. Het beleid van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit was erop gericht de grauwe gans in de winter volledige bescherming te laten genieten, terwijl diezelfde grauwe gans in de zomermaanden als gevolg van een zeer ruimhartig ontheffingenbeleid vrijwel nergens veilig was. Een dergelijk beleid is volkomen in strijd met de EG-Vogelrichtlijn. In de Europese regelgeving zijn alle op het Europese grondgebied voorkomende vogels aangewezen als beschermd en wordt er uiteraard geen onderscheid gemaakt tussen de seizoenen of het broedgedrag van exemplaren van eenzelfde soort. Elke inheemse vogelsoort is op grond van deze richtlijn in heel Europa in principe gedurende het gehele jaar beschermd. Alleen in uitzonderingsgevallen kan inbreuk worden gemaakt op deze bescherming. In Nederland ging het echter niet om een uitzondering, maar was het bestrijden van deze dieren gedurende de zomermaanden regel geworden. Als gevolg van het beleid van het ministerie kwam het er dus in feite op neer dat het jachtseizoen op ganzen was verschoven van de herfst en de winter naar de zomermaanden.

Ganzen opnieuw vogelvrij

Dat beviel de jagers absoluut niet. Zij zijn dus via hun vaste woordvoerders in de Tweede Kamer te weten Annie Schreijer-Pierik (CDA) en Wien van de Brink (LPF) gaan lobbyen voor herinvoering van de ganzenjacht. Minister Veerman begreep

wel dat een heropening van de ganzenjacht op veel verzet vanuit de samenleving zou stuiten. En als boer en jager besloot hij tot een briljante zet om zowel de boeren maar vooral de jagers tegemoet te komen. Hij ontwikkelde een nieuw beleid waarbij de boeren volledig schadeloos worden gesteld en soms zelfs dubbel worden gecompenseerd en waarbij de jagers vrijwel ongelimiteerd hun gang zouden kunnen gaan zonder dat het 'jacht' kan worden genoemd. Hij stelde een beleid op waarbij een bepaalde oppervlakte, te weten 80.000 ha grasland, zou worden aangewezen als foerageergebied voor grauwe ganzen en kolganzen. Alleen in deze aangewezen foerageergebieden, die uiteraard volstrekt onvoldoende zijn om alle ganzen te herbergen, zouden deze twee ganzensoorten met rust worden gelaten. Maar zelfs dat is onjuist. In deze foerageergebieden mag namelijk nog wel gewoon geschoten worden op andere diersoorten, waarop de jacht is geopend of waarvoor een ontheffing is verleend. Voorwaarde daarbij is dat een afstand van tenminste 500 meter van foeragerende ganzen in acht moet worden genomen. Iedereen weet echter dat ganzen ook op grotere afstand al massaal opvliegen wanneer er plotseling een luide knal klinkt! Bovendien is de vraag wie dit allemaal gaat controleren.

Schadevergoeding en dubbele compensatie

De grondgebruikers, waarvan het land is aangewezen als foerageergebied, worden hiervoor dubbel gecompenseerd. Allereerst krijgen zij een vast bedrag per hectare vanwege het feit dat hun land aangewezen is als foerageergebied en daarnaast krijgen zij de schade die eventueel wordt aangericht volledig vergoed. Voor de agrariërs buiten de foerageergebieden geldt eveneens dat zij alle schade volledig vergoed krijgen. Maar anders dan de afgelopen jaren het beleid was, zijn de boeren daarbij nu verplicht alle middelen in te zetten om de vogels te weren, te verjagen of te (laten) doden met het geweer. Met dit nieuwe beleid is het gebruik van het geweer dus een voorwaarde om voor een schadevergoeding in aanmerking te komen en worden de boeren vanwege financiële overwegingen min of meer gedwongen afschot op hun land toe te laten.

Aangezien de boeren met de oude regeling ook altijd hun schade kregen uitgekeerd ongeacht hun inspanningen om de schade te beperken, was dit beleid niet speciaal voordelig voor de boeren. Dit nieuwe beleid komt in feite vooral tegemoet aan de wensen van de jagers. Maar in plaats van ronduit toe te geven dat hij het alleen voor de jagers heeft gedaan gaf minister Veerman aan dat dit nieuwe beleid nodig is omdat de schade door overwinterende ganzen anders teveel uit de hand dreigde te lopen. Uit de jaarverslagen van het Faunafonds (opvolger van het Jachtfonds) blijkt dat er in 2003 in totaal voor een bedrag van 6,2 miljoen euro aan schadevergoedingen is uitgekeerd voor alle soorten samen en daarvan werd 3 miljoen euro uitgekeerd voor alleen grauwe ganzen en kolganzen. In 2004 ging het in totaal om een bedrag van 4,2 miljoen euro en daarvan werd 2 miljoen uitgekeerd voor de twee genoemde ganzensoorten. Deze bedragen werden dus uitgekeerd in de tijd waarin alle schade aangericht door ganzen volledig werd vergoed en er van de grondgebruikers niet werd verwacht dat zij enige inspanning leverden om de ganzen van hun land te weren of te verjagen.

De minister schrijft vervolgens in september 2004 in een brief aan de 2^e Kamer dat de kosten van het nieuwe beleid voor de ganzen voor wat betreft de gedoogvergoedingen en de schadevergoedingen uiteindelijk zal neerkomen op 10 tot 12 miljoen euro. Dus terwijl wordt gezegd dat dit nieuwe beleid ten aanzien van de ganzen noodzakelijk is om de kosten in de hand te houden, blijkt nu dat de kosten juist twee tot drie keer zo

hoog zullen worden als het totaalbedrag dat in 2003 en 2004 werd uitgekeerd als tegemoetkoming voor schade aangericht door alle diersoorten samen!

Provincies

Niet alle provincies zijn het met dit beleid van de minister eens. Echter ook die provincies worden door financiële druk gedwongen om eraan mee te werken. Wanneer een provincie namelijk besluit om geen ontheffingen te verlenen voor het doden van ganzen buiten de foerageergebieden, dan wordt niet de agrariër getroffen, aangezien deze de schade gewoon krijgt uitgekeerd. Maar dan wordt de rekening van deze schadeuitkering door het Faunafonds doorgestuurd naar de betreffende provincie. Uit angst voor hoge rekeningen hebben inmiddels alle provincies dergelijke ontheffingen verleend. Wel hebben zij daarin bepaalde voorwaarden opgenomen om nog zoveel mogelijk te voorkomen dat deze vorm van 'schadebestrijding' uitmondt in een ongelimiteerde herinvoering van de ganzenjacht. Zo is meestal als voorwaarde gesteld dat er per 'verjaagactie' maximaal 2 ganzen mogen worden gedood en is bepaald dat afgezien van afschot ook minimaal twee preventieve maatregelen moeten worden getroffen. Bovendien mag er op basis van deze ontheffingen uitsluitend worden geschoten op ganzen die zich op de schadepercelen bevinden.

In de praktijk is echter gebleken dat hier door de jagers op grote schaal de hand mee wordt gelicht. Door hen wordt het wel degelijk als een herinvoering van de ganzenjacht beschouwd en zo gedragen ze zich ook. Onder andere vanuit Zeeland

toendrarietgans (Foto: Harm Niesen).

heeft onze organisatie veel meldingen gekregen met betrekking tot misstanden en overtredingen van de ontheffingsvoorwaarden. Zo werd regelmatig gezien dat de vogels uit de lucht werden gehaald, dat er veel meer dan twee ganzen werden geschoten, dat de jagers de vogels belaagden vanuit de dekking en dat er geen enkele moeite werd gedaan om de vogels van de betreffende percelen te verjagen. Kortom, alles was erop gericht om zoveel mogelijk ganzen te doden. Recent vernamen wij dat ook in Friesland vele jagers in de fout zijn gegaan. Ook daar bleek het overtreden van de ontheffingvoorwaarden meer regel dan uitzondering te zijn.

Canadese ganzen

De nieuwste trend in het ganzenbeleid is dat afgezien van grauwe ganzen en kolganzen ook andere beschermde ganzensoorten vogelvrij worden verklaard. Canadese ganzen zijn op grond van de EG-Vogelrichtlijn aangewezen als beschermde vogelsoort op het hele Europese grondgebied. En deze vogel is ook opgenomen op de lijst van beschermde inheemse diersoorten die in 2001, in het kader van de Flora- en faunawet is opgesteld. Toch is het ministerie van LNV van mening dat het hier gaat om een vogelsoort die als exoot moet worden beschouwd en daarom niet welkom is in ons land. De afgelopen jaren bleken ontheffingen, die voor het doden van deze soort werden verleend, steevast door de rechter van tafel te worden geveegd vanwege het feit dat niet is aangetoond dat door deze vogels belangrijke landbouwschade wordt veroorzaakt. Daarom heeft de minister de Canadese gans begin dit jaar op de landelijke vrijstellingslijst geplaatst. Officieel kunnen hier alleen diersoorten op worden geplaatst die in het hele land belangrijke schade aanrichten, maar het lijkt een trend bij deze minister te zijn dat hij zich sowieso niet houdt aan zijn eigen voorschriften. Met deze vrijstelling geeft hij alle grondgebruikers in het hele land toestemming om Canadese ganzen op hun gronden te (laten) doden. En hoewel het op grond van de wet verboden is om een beschermde inheemse diersoort uit te roeien, is het wel de intentie van de minister geweest om deze soort op deze manier aan te wijzen.

Brandganzen in Noord Brabant

Naast de al genoemde ganzensoorten zijn ook brandganzen in de zomermaanden

hun leven in ons land niet meer zeker. De oorzaak daarvan is dat er bij diverse provincies de vreemde overtuiging leeft dat deze ganzensoort, die vroeger niet tot de inheemse broedvogels behoorde, hier in de zomerperiode niet thuishoort. De soort wordt regelmatig getypeerd als een exoot, terwijl Nederland toch altijd een belangrijk overwinteringsgebied is, geweest voor deze volledig beschermde ganzensoort. Dat diersoorten hun leefgebied onder invloed van veranderd landgebruik of klimaatsveranderingen verplaatsen en/of uitbreiden is normaal en van alle tijden. Wanneer het echter gaat om een vogelsoort die eventueel enige landbouwschade zou kunnen aanrichten wordt de spontane vestiging van een nieuwe broedvogel in ons land niet geaccepteerd.

Dat geldt wel heel sterk voor de brandganzen die sinds de tachtiger jaren in ons land broedt. Na een aarzelende start is deze populatie in de jaren negentig snel gegroeid. Deze ontwikkeling valt samen met de uitbreiding van het broedgebied in andere delen van Europa. Dit veranderde broedgedrag heeft ertoe geleid dat de provincie Noord-Brabant recent een ontheffing heeft verleend om in een groot deel van de provincie brandganzen te doden in de periode van 1 april tot 1 oktober tot en met 2011. De Faunabescherming heeft hiertegen bezwaar gemaakt en tevens bij de rechtbank in Den Bosch om een schorsing van deze ontheffing gevraagd. Op geen enkele manier heeft de provincie aangetoond dat door deze vogelsoort belangrijke schade wordt aangericht. En dat is toch de enige grond waarop een dergelijke ontheffing kan worden verleend. De provincie verwees eenvoudig naar een overzicht van het Faunafonds waarin is aangegeven welke totaalbedragen per gemeente zijn uitgekeerd voor schade door 'overzomerende ganzen'. En het verhaal daarbij was dat onder 'overzomerende ganzen' ook brandganzen moeten worden gerekend. Dat kan natuurlijk niet. Allereerst komen er vele malen meer grauwe ganzen voor in de provincie Noord-Brabant dan brandganzen. En bovendien eten brandganzen uitsluitend gras op buitendijks gelegen gebieden, terwijl de ontheffing onder andere was verleend voor schade aan peulvruchten, aardappelen, vollegrondsgroenten en bieten! De rechter was het met ons eens en schorste de ontheffing onmiddellijk. Het wachten is nu op de beslissing van de

provincie op ons bezwaar. Wanneer de provincie niet terugkomt op haar gansonvriendelijke beleid dan zullen wij zeker opnieuw naar de rechter gaan.

Zuid-Holland

De provincie Zuid-Holland maakte het nog bonter. Deze provincie verleende geen ontheffing, waarin nog voorwaarden kunnen worden gesteld ten aanzien van tijd, plaats en handeling. Nee, de provincie plaatste de brandganzen, samen met de kolganzen en de grauwe gans op de provinciale vrijstellingslijst. Dat betekent dat deze drie ganzensoorten gedurende de periode vanaf 1 april voor wat betreft kolganzen en grauwe gans en vanaf 1 mei voor wat betreft brandganzen tot 1 september, door of namens iedere grondgebruiker in de hele provincie kunnen worden afgeschoten. Daarbij heeft de provincie nog expliciet bepaald dat een grondgebruiker niet eerst hoeft te proberen de ganzen te weren of te verjagen. Nee, een grondgebruiker mag direct tot afschot (laten) overgaan. Dat mag dus gedurende de genoemde maanden overal en altijd. Voor een dergelijke vrijstelling geldt op grond van het bestuursrecht helaas dat er geen mogelijkheid bestaat om hiertegen bezwaar of beroep in te dienen. Dat wist de provincie ook. In 2005 heeft de Faunabescherming nog met succes een algemene ontheffing voor het schieten van onder andere brandganzen door de rechter van tafel laten vegen. Aangezien ons nu geen andere weg openstaat, hebben wij over deze vrijstelling, die lijnrecht staat tegenover de uitgangspunten van de wet, een klacht ingediend bij de Europese Commissie. Wij hebben de Europese Commissie gevraagd Nederland hiervoor aan te klagen bij het Europese Hof van Justitie.

Conclusie

Het voorgaande vormt opnieuw een bewijs voor onze stelling dat de bescherming van de fauna in de Flora- en faunawet in theorie misschien nog wel is geregeld, maar dat de praktijk alleen maar een ernstige achteruitgang betekent ten opzichte van de situatie onder de Jachtwet. Zolang de uitgangspunten van deze wet voortdurend en ernstig geweld aan wordt gedaan, de overheid maling heeft aan de voorwaarden die in deze wet zijn gesteld en de Raad van State met slechte uitspraken dit beleid ondersteunt is de beschaving in dit land ver te zoeken.

Naar een verantwoord faunabeleid?

Dieronvriendelijke meerderheid gehalveerd

Zo, de verkiezingen zijn achter de rug en bijna de helft van de 2^e Kamer heeft het veld moeten ruimen. De dieronvriendelijke meerderheid van LPF, VVD en CDA is zo ongeveer gehalveerd. Het ziet er niet naar uit dat zulk soort besluiten de komende jaren op de steun van een meerderheid in het parlement kunnen rekenen. Maar niets is zeker. De vijand slaapt nooit en is niet van mening veranderd. Op de valreep heeft Veerman besloten de jacht in natuurgebieden weer toe te staan (zie ook “Jacht in natuurgebieden” verderop in dit blad). Zonder enige onderbouwing van de noodzaak daartoe, alleen omdat de drie bovengenoemde partijen er een motie doorheen kregen waarin doodleuk staat dat jacht in natuurgebieden niet verstrend werkt. Dat het slechts om een onschuldige vorm van vermaak zou gaan is zelfs voor Veerman een stap te ver. Met een vertrokken gezicht probeerde hij voor de televisie uit te leggen dat het allemaal in het belang van de natuur was. Voor sommige politici mag huichelen bijna een beroepsdeformatie zijn, dit kostte hem duidelijk moeite. Het gaat erom dat jacht moet voorkomen dat de ene diersoort de andere gaat overheersen..... Dat was de meeste natuurliefhebbers toch maar mooi ontgaan. Nog net op tijd heeft de minister er persoonlijk voor gezorgd dat onze natuurreservaten niet volledig vernietigd zouden worden door wilde eenden en hazen. Veel minder aandacht kreeg het feit dat de minister in dezelfde week nogmaals door de knieën ging. Half november zou hij het ontwerp-besluit voor de eerste Vogel- en Habitatrichtlijn gebieden in het kader van Natura 2000 ondertekenen. En weer dankzij kamervragen van CDA (Jager en Koopmans) en VVD (Snijder-Hazelhoff) ging ook dat feest niet door. Aanleiding is de initiatief-nota “Natuurbeleid, een onnodig groeiend ongenoegen” die volgens deze kamerleden eerst maar eens behandeld moet worden. Wie echt wil griezelen, moet dat lezen: Kamerstuk 30 690 nrs 1 en 2. Plattelanders zijn de enigen

in dit land die verstand hebben van natuurbeleid. Dat is duidelijk. Al die onderzoekers en stadsbewoners snappen er niets van. Niet dat die plattelanders het verschil kennen tussen een libel en een mug, maar dat is niet van belang. Door hun eeuwenlange praktijkervaring hebben ze een erfelijk overdraagbaar en diep inzicht in natuurbeheer gekregen. Ze hoeven niets te lezen of te onderzoeken om feilloos te weten waar het aan schort en wat er aan gedaan moet worden. Aan uitkomsten die op echte wetenschap zijn gebaseerd hebben ze geen enkele boodschap. Zij weten beter. In de 2^e Kamer hebben ze zich van voldoende steun verzekerd, in de vorm van de dames Schrijer-Pierik en Snijder- Hazelhoff. Die schamen zich er niet voor hardop te zeggen dat ze meer geloof hechten aan de onnozele vooroordelen van boerenpummels dan aan de uitkomsten van jaren durend wetenschappelijk onderzoek. Beide populistische dames hebben zeer nauwe banden met jagers en boeren, ook al noemt mevrouw Snijder-Hazelhoff zichzelf zonder te blozen onafhankelijk voorzitter van de Groningse Faunabeheereenheid. Beide dames verklaren geen geloof te hechten aan de uitkomsten van het SOVON/Alterra rapport over de predatie onder weidevogels. Natuurlijk moet de vos op de vrijstellingslijst blijven. Hij is wel degelijk de belangrijkste bedreiging voor de weidevogels. Dat de plattelanders zélf een veel grotere bedreiging vormen is vanzelfsprekend onzin. Die kunnen per definitie geen enkele blaam treffen. Schrijer-Pierik schijnt serieus de volgende minister van LNV te willen worden..... Als er een kabinet komt met het CDA er in, claimen die vast weer het landbouwdepartement. Het valt te vrezen dat de toekomstige partners in dat kabinet naïef genoeg zijn om dat nog te accepteren ook.

Harm Niesen

Leidse meeuwen en de zor

door Jan Bouterse

Leiden heeft een probleem, om precies te zijn: een meeuwenprobleem. Het gaat om zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen, die in deze stad op de daken van huizen en bedrijfsgebouwen broeden. De meeuwen maken tijdens het broedseizoen, ook 's nachts, veel lawaai. De dakgoten raken verstopt door de troep die de vogels verzamelen en het afval komt op straat te liggen doordat vuilniszakken worden opengepikt. Tenslotte voelen mensen op straat zich bedreigd door schijnaanvallen die meeuwen uitvoeren als ze vinden dat hun nesten te dicht worden benaderd. Verschillende methodes zijn uitgeprobeerd om van het meeuwenprobleem af te komen, tot nu toe zonder duidelijk, en in elk geval zonder blijvend resultaat. Uit de bevolking klinkt keer op keer de kreet: 'schiet die vogels toch dood' of 'ga gif strooien'. Valkeniers bieden hun diensten aan en slimme jongens komen met high-tech oplossingen (lasers-tralen). De Leidenaars worden ongeduldig. Elk jaar broeden er meer meeuwen op hun daken en wat doet de gemeente ertegen? En waarom hebben we een stadsbioloog? Met het geld dat zijn functie kost hadden we al lang van het meeuwenprobleem af kunnen zijn...

De stadsbioloog

Na het horen van alle zorgen, die de Leidenaars hebben over de meeuwen-overlast en de positie die de gemeente daar in inneemt, werd het tijd om eens te gaan praten met de stadsbioloog van Leiden, Frits van der Sluis. We spraken af in het 'Koetshuis', het bezoekerscentrum in de Leidse Hout, 'het' stadspark van Leiden, dat, evenals het Amsterdamse en het Kralingse bos, 75 jaar geleden werd aangelegd in het kader van een werkverschaffingsproject. Van de Sluis is sinds 1978 in de functie van stadsbioloog werkzaam in Leiden. De belangrijkste taak van de stadsbioloog is de educatie van de inwoners van Leiden op het gebied van natuur en milieu. Daarnaast adviseert hij de gemeente op het gebied van wilde planten en dieren. Voor het beleidsmatige werk, bestemmingsplannen en dergelijke, heeft Leiden sinds enkele jaren een aparte ecologisch beleidsmedewerker. Dat bleek nodig omdat de uitgebreide kennis die de stadsbioloog heeft van natuur en milieu, moeilijk doordrong tot het beleidscircuit. In dit kader kwam ook het probleem van het maaien van wegbermen en slootranden aan de orde. Vroeger werd dat veelal gedaan door eigen medewerkers van de dienst milieu en beheer. Tegenwoordig wordt het vaak uitbesteed. Gevolg: je hebt steeds met wisselende mensen te maken, die vaak

weinig ervaren zijn als het erom gaat botanisch interessante stukken te maaien. Het is dan zaak niet alleen de bestekken goed te controleren, maar ook de uitvoering in de praktijk.

In Leiden wordt door de gemeente goed samengewerkt met verschillende natuurgroepen, zoals KNNV, IVN, NJN, Milieudefensie. Samen met deze groepen, SOVON, Vogelonderzoek Nederland, en Stichting FLORON, die onderzoek aan wilde planten doet, is in 2004 een ecologisch beleidsplan opgesteld, met het doel om meer te weten te komen over de natuur in de stad. De aanleiding om zo'n beleidsplan op te stellen lag in het feit dat het de laatste jaren steeds duidelijker

wordt hoe belangrijk de bewoonde gebieden voor planten en dieren zijn geworden. Om de twee jaar wordt nu een 'stadsnatuurmeetnet' nagelopen, waarbij systematisch op vaste punten of trajecten verschillende diersoorten en planten worden geïnventariseerd. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar interessante gebieden, zoals de parken van enkele buitenplaatsen, maar gaat men ook naar de minder groene woonwijken. Daarnaast wordt met schoolkinderen slootonderzoek gedaan, dat een hoge educatieve waarde heeft en waaruit ook interessante waarnemingen resulteren.

Veranderingen in de Nederlandse avifauna

Frits van der Sluis vroeg zich af hoe het komt dat de halsbandparkieten, die al sinds het begin van de jaren '70 bij Den Haag en Voorburg broeden, zich pas recent zo sterk in Leiden hebben uitgebreid. De Atlas van de Nederlandse Broedvogels suggereert dat dat komt door het nogal lage broedsucces van de soort. De aanwas bestaat uit nog niet één vliegvlug jong per paar per jaar, terwijl bovendien maar een klein deel van de populatie jaarlijks tot broeden komt. De vraag is of we de halsbandparkieten op een andere manier moeten aanpakken dan vogels die al langere tijd inheems zijn. Er zijn nogal wat nieuwkomers

Zilvermeeuw (Foto: Harm Niesen).

ingen van de stadsbioloog

onder de Nederlandse avifauna. Deels zijn deze soorten op eigen kracht ons land binnen gekomen, zoals de Turkse tortel, de kleine en de grote zilverreiger, deels zijn de dieren ontsnapt uit gevangenschap, zoals de knobbelzwaan, de nijlgans en de halsbandparkiet. Deze laatste is bovendien deels als verstekeling in Nederland terecht gekomen. De vraag is niet óf die vogelsoorten exotisch, en daarmee eventueel ongewenst, zouden zijn, maar wanneer ze zich in Nederland hebben gevestigd: recent, een halve eeuw geleden, nog langer geleden. Het gaat niet om het al of niet bestrijden van genoemde soorten, zo dat al mogelijk zou zijn, of wenselijk. Want waarom juichen we bij elke zilverreiger die we in de polder zien, en waarom willen we de nijlganzen het liefst uitroeien? Verder is het niet bekend wat het gevolg is voor een soort wanneer je jarenlang eenzijdige druk op de populatie uitoefent. Neem het voorbeeld van de muskusrat: je kunt je afvragen of niet steeds de meest slimme en zich het best voorplantende exemplaren overleven, terwijl de populatie zich misschien al had gestabiliseerd wanneer we nooit hadden ingegrepen.

Niet alleen een Leids verschijnsel. Bovenstaande gedachten en discussies waren een aanloopje op wat Frits van der Sluis had te melden over het meeuwenprobleem in Leiden. Maar is er wel een probleem? Ja, dat mag je wel zeggen. Want ondanks het feit dat er ook heel wat mensen zijn die de zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen niet in het Leidse stadsbeeld zouden willen missen, is er een groeiende groep inwoners die van de overlast door de vogels meer dan genoeg heeft. De vraag rijst of de op daken broedende meeuwen een exclusief Leids probleem vormen? Nee, ook in andere Nederlandse kuststeden en dorpen, vooral in de IJmond en Rijnmond, zien we dat zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen op platte daken en ook op platte stukjes dak van huizen met schuine daken broeden. De vogels doen dat niet alleen in de binnensteden, maar ook in de buitenwijken.

In Engeland deden deze vogels dat al veel eerder en het verschijnsel dat de meeuwen naar de stad trekken, niet alleen om er te gaan foerageren, maar ook om er te gaan broeden, doet zich in

Frits van der Sluis, stadsbioloog van Leiden
(Foto Jan Bouterse).

verschillende landen rond de Noordzee voor.

Door de komst van de vos in de Noord- en Zuid-Hollandse duinen zijn de broedkolonies van genoemde meeuwensoorten daar verdwenen. Maar waarschijnlijk heeft de vos het proces alleen maar versneld en hadden de meeuwen vroeg of laat de stad ook als broedgebied gevonden. Stedelijke gebieden, niet al te ver (ca. 25 km) van de kust, lagen al veel langer binnen het foerageergebied van de genoemde meeuwen. Belangrijkste reden daarvoor is dat het voedselaanbod in de steden in de afgelopen decennia alleen maar is toegenomen: etensresten maken tegenwoordig soms 40 tot 50% uit van de totale hoeveelheid afval die wij met z'n allen weggooien. En de stap om dan op de daken te gaan broeden is niet al te groot. Je zou de daken kunnen zien als kunstmatige kliffen, in feite is het verschil tussen zo'n klif en een stadskliff minder groot dan tussen een klif en een duinvallei. Het is op de daken heerlijk rustig en predatoren zijn in geen velden

of wegen te bekennen. 'Dakvossen' bestaan nog niet en een goede klimmer als de steenmarter komt vooralsnog alleen in het oosten van Nederland voor. Kortom, eigenlijk is het helemaal geen verrassing dat de zilver- en de kleine mantelmeeuwen in de stad zijn gaan broeden.

Bestrijding

In Leiden heeft men de afgelopen jaren verschillende methodes overwogen en ook daadwerkelijk uitgeprobeerd om de vogels weg te jagen, echter met weinig succes. We laten ze hier in het kort de revue passeren:

- Afschieten. Afschieten van meeuwen is in de praktijk heel lastig, want waar en wanneer doe je dat. Zeker niet op de wirwar van daken van een oude binnenstad. Meeuwen zijn niet gek, die zien de man met het geweer (of zijn auto) al van verre aankomen, vliegen weg, en komen terug als het weer rustig is. Bovendien heeft een Deens onderzoek aangetoond dat afschieten niet helpt: kolonies blijven groeien.
- Gif: Gif kan heel effectief zijn, kijk maar naar de lozingen in het Botlekgebied in de jaren '60 van de vorige eeuw waarbij hele kolonies werden gedecimeerd. Maar hoe krijg je het gif in de stadsmeeuwen, zonder dat andere vogelsoorten, huisdieren en kinderen, gevaar lopen? Meeuwen laten nogal eens een stuk voedsel vallen en bovendien zijn ze nogal argwanend ten opzichte van voer dat speciaal voor hen wordt uitgestrooid.
- Vangen door een valkenier. Dat is, in tegenstelling tot de twee eerdere methodes, in Leiden wel uitgeprobeerd. Nu is het zo dat valkeniers redelijk effectief kunnen optreden in overzichtelijke terreinen, waar de vogels foerageren. Als je daar maar elke dag de roofvogels laat rondvliegen, blijven de overlastgevende vogels vaak weg. Het ligt anders bij broedkolonies waar meeuwen al eerder met succes hun jongen hebben grootgebracht, en het probleem in de stad is de onoverzichtelijkheid van het gebied en het gevaar dat de valk tegen een raam of

een ander obstakel aanvliegt. Maar er is nog een ander technisch probleem: een roofvogel die geen honger heeft, zal niet achter de meeuwen aangaan. Een roofvogel die wel honger heeft zal een meeuw vangen, oppeuzelen en heeft dan geen zin meer om nog eens op de wieden te gaan. Als je effectief met een roofvogel wilt werken, wil je dat deze dus vooral geen meeuwen gaat vangen. Dat lukt alleen door de roofvogel te wegen: deze moet dan dus niet te licht en niet te zwaar zijn. Twee seizoenen lang en met toestemming van hogerhand is een valkenier ingezet (met een Amerikaanse woestijnbuizerd). De eerste keren brak er massale paniek uit onder de vogels, maar daarna trad toch vrij snel gewinning op.

Ik ben niet ingegaan op de ethische consequenties van het schieten of vergiften van meeuwen of van het gebruik van roofvogels. Niet dat dat geen belangrijke kwesties zijn, maar de hier genoemde methodes zijn in Leiden niet gebruikt of ze hebben geen effect gehad en zullen niet meer worden toegepast. Het heeft dan ook geen zin om daarover nu een discussie over te beginnen.

Wat is er verder geprobeerd?

- Het gebruik van vliegers met afbeeldingen van roofvogels en het gebruik van knalapparaten of schrikgeluiden. Het effect is echter gering omdat er steeds vrij snel gewinning optreedt.
- Het schudden van eieren of het impregneren van eieren met paraffineolie (waardoor de eierschil geen lucht meer doorlaat en het

kuikenembryo sterft) en het vervangen van eieren door steeneieren. Groot nadeel van deze methoden is dat je dit in de praktijk maar met een deel van de nesten kunt doen. Je moet de actie elk seizoen herhalen en wanneer de meeuw merkt dat op de genoemde broedplek geen jongen uit het ei komen, zal hij/zij een ander plekje opzoeken waar het wel lukt. En de meeuwen hebben maar een klein plekje nodig om er een nest te bouwen!

- Het ontoegankelijk maken van daken. Dat lukt heel redelijk voor individuele daken (prikkers, netten), maar niet voor een hele buurt. In de praktijk verplaatst je het probleem alleen maar en vaak slechts over een heel korte afstand. Verder is het zo dat je met heel veel moeite misschien 90% van de actuele en potentiële daken en dakdelen ongeschikt kunt maken voor broedende meeuwen, maar dat die aan de overgebleven 10% genoeg hebben om de populatie in stand te houden. Tenslotte heb je in een historische binnenstad te maken met monumentenzorg. De gebouwen moeten er aantrekkelijk blijven uitzien.
- Sterilisatie: Bij duiven zijn daar goede resultaten mee gehaald, maar meeuwen laten zich niet zo gemakkelijk gericht voeren. En dan zit je met de dosering van het gebruikte middel en het effect op andere dieren die het preparaat binnen krijgen.

Meeuwen symposium

Bij het onlangs door de gemeente Leiden georganiseerde meeuwensymposium bleek dat we in feite nog heel weinig weten van de in steden broedende meeuwen. Hoeveel

het er zijn (dat is ook wat betreft de Leidse populatie niet bekend), wat hun broedsucces is en over welke afstand ze hun voedsel halen. Wat is de bepalende factor dat de zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen op de daken zijn gaan broeden? Te veel predatie elders (of te veel kannibalisme binnen de vroegere, overbevolkte kolonie, waarbij vogels de jongen van andere nesten opaten)? Of gaat het toch vooral om de kwestie van het voedsel? Het dumpen van afval, zoals op markten, wordt in Leiden nu beter gecontroleerd. Probleem is dat het huisvuil in de binnenstad in vuilniszakken wordt verzameld omdat het onmogelijk is om er containers neer te zetten en ingegraven straatcontainers erg duur zijn. Om het kapot pikken te beperken, worden de vuilniszakken nu extra vaak opgehaald. Men overweegt de mogelijkheid van dikkere zakken, maar Frits van der Sluis is daarover niet optimistisch. Meeuwen vliegen gemakkelijk 25 km of verder om te foerageren en dan zou het slecht verpakte Leidse binnenstads-huisvuil nauwelijks een rol spelen. Bij dit alles is nog weinig bekend over wat het gevolg is van de visserij op de Noordzee. Kleine mantelmeeuwen zijn behendiger in het opvissen van de weggegooide bijvangst dan zilvermeeuwen. De laatste trekken dus meer naar het land om daar te foerageren. Open vuilnisbelten komen in Nederland weinig meer voor, maar het zwerfvuil met eetbare resten vinden we nog steeds in grote hoeveelheden, zowel binnen als buiten de stedelijke bebouwing.

Jonge zilvermeeuw op een dak in Leiden. Op de achtergrond de koepel van de Marekerk (Deze foto is belangeloos ter beschikking gesteld door Silvan Schoonhoven, redacteur Leidsch Dagblad).

Kleine mantelmeeuw (Foto: Harm Niesen).

Perfekte oplossing?

Frits van der Sluis wordt regelmatig opgebeld door mensen, die denken dat ze de perfecte oplossing hebben gevonden. Een voorbeeld van aangedragen oplossingen was: dode meeuwen aan een touwtje hangen in de buurt van een broedplaats. Dit is echter destijds al eens in de broedkolonie in Meyendel geprobeerd. Daar hing men de dode meeuwen aan het aangrenzende prikkeldraad maar dat had geen afschrikwekkend effect op de dieren in de kolonie. Een andere slimmerik stelde voor dat er meer kraaien in de stad moesten komen. De meeuwen zouden dan vanzelf wel verdwijnen. Ook werd het gebruik van groene laserstralen voorgesteld. De vogels schijnen door deze laserstralen te worden afgeschrikt. Zij ervaren zo'n laserstraal als een stok die ontweken moet worden. Maar hoe doe je dat op de daken van de Leidse binnenstad?

De meeste mensen zeggen steeds weer: "gewoon doodschieten, die meeuwen, of gif strooien". Valkeniers bieden zich keer op keer aan. Maar dan vraagt de stadsbioloog aan hen: heb je ervaring met het inzetten van roofvogels in broedkolonies, waarbij de nesten over een groot en onoverzichtelijk gebied zijn verspreid? Heb je de valken ooit in een binnenstad losgelaten? Nee, dat hebben ze niet.

Er wordt momenteel onderzoek gedaan aan de meeuwen. Dat gebeurt in samenwerking met de Leidse Universiteit. Carel ten Cate is daar gedragsbioloog en als zodanig een opvolger van Nico Tinbergen, die in de vijftiger en zestiger jaren veel onderzoek heeft gedaan aan meeuwen in hun natuurlijke habitat. Het nieuwe onderzoek moet resulteren in een folder, die huis aan huis in Leiden verspreid gaat worden. Wat daar precies in komt te staan, is nog niet bekend. Maar de kwestie van het vele voedsel in het

huisafval zal zeker worden aangestipt. En dat schieten, vergiften, steriliseren en het inzetten van valkeniers niet helpt en nooit heeft geholpen.

Wat is dan de ideale oplossing? Dat de meeuwen elders ongestoorde nestgelegenheid vinden en niet in steden broeden. Die nestgelegenheid moet dan wel speciaal voor hen worden aangelegd. Maar waar en hoe? Bovendien moet de mogelijkheid tot foerageren in steden worden beperkt. Maar dan moet in de eerste plaats de wegwerpmentaliteit van de Nederlandse burgers veranderen. Dat gaat op korte termijn zeker niet hikken.

Tenslotte

Bij de vraag hoe we overlast van meeuwen kunnen bestrijden, dan wel voorkomen of verplaatsen, moeten we niet vergeten dat de zilverbmeeuw nog niet zo lang geleden een bedreigde soort in Nederland was. Met slechts één enkele broedkolonie, namelijk in de Waddenzee. Elders was sprake van een voortdurende vervolging, zoals op De Beer (zie ook "Ontwikkelingen in het Noordelijk Deltagebied", de themaspecial van De Faunabescherming van afgelopen zomer). Op een of andere manier zijn er steeds weer mensen die meeuwen in de eerste plaats zien als vogels die overlast geven, of een bedreiging zijn voor andere diersoorten. En deze mensen, en dat zijn heus niet alleen jagers, willen ingrijpen, populaties kort houden of zelfs uitroeien. Dat heeft geleid tot onnoemelijk veel dierenleed, terwijl de oorzaken van het voorkomen van overlast door die vogels en de gevolgen van de bestrijding ervan nauwelijks bekend en nog minder onderzocht zijn.

Bestrijders van overlast veroorzakende diersoorten laten zich vaak leiden door kortzichtige emoties en zijn van nature niet geneigd om hun eigen gedrag aan een kritisch onderzoek te onderwerpen. In Leiden denken ze gelukkig wel na en bekijken ze de meeuwenkwestie in het licht van ontwikkelingen elders, binnen en buiten Nederland. Wij hopen van harte dat ze hun verstand blijven gebruiken en wensen stadsbioloog Van der Sluis alle goeds bij het zoeken naar een oplossing waar zowel de meeuwen als de Leidse bevolking vrede mee kunnen hebben.

Naschrift redactie: Dit artikel is het resultaat van een interview met de Leidse stadsbioloog Frits van der Sluis. Het is door de auteur aangevuld met informatie uit enkele andere bronnen.

Boekbespreking

Kraaienbende

Bij de KNNV Uitgeverij is het boek *Kraaienbende* verschenen met als ondertitel 'Over kauwen, raven, gaaien en andere slimme vogels'. Het boek is geschreven door Geert-Jan Roebens en Stefan Halewijn en is geïllustreerd door Fred Geven.

Het 72 bladzijden tellende boek is voorzien van schitterende foto's. Alle kraaiensoorten die voorkomen in Europa worden erin besproken. Achterin het boek staat een overzicht van alle meer dan honderd op de wereld voorkomende kraaiachtigen met een aanduiding waar ze voorkomen en welke soorten er op de rode lijst staan. Het boek, dat met veel liefde voor de soort is geschreven en samengesteld, maakt een duidelijk onderscheid tussen alle onzin die over kraaiachtigen wordt verteld en dat wat waar is. Een greep uit de inhoud leert dat van alles aan bod komt: Een bonte familie, Goddelijke vogels, Koningen en heksen, Pechvogels, Geluksvogels, Kletskraaien, Slimme vogels, enzovoorts. Kortom een aanrader om voor jezelf te kopen of om cadeau te geven, vooral aan mensen die het maar niet kunnen laten om onzin praatjes over deze heerlijke zwartrokken rond te strooien.

Gijs de Jong

Kraaienbende is onder ISBN-nummer 90 5011 229 3 voor de prijs van €16,95 te koop bij de boekhandel of te bestellen bij www.knnvuitgeverij.nl.

Nieuwe vrijstellingswetgeving gebaseerd op leugen en bedrog

Leo van den Bergh

Op talloze plaatsen in ons land komen gedurende het winterhalfjaar grotere of kleinere aantallen foeragerende kolganzen, toendrarietganzen, taigarietganzen, kleine rietganzen, brandganzen en rotganzen voor die hier de winter doorbrengen en al naar gelang de soort vanaf half februari tot in het late voorjaar weer vertrekken naar hun Noord-Europese of Siberische broedgebieden. Natuurlijk komen deze vogels hier geen vakantie houden, maar trekken uit pure noodzaak naar onze streken om zodoende het koude jaargetijde te kunnen overleven. Dat doen zij al eeuwenlang en er is nog nooit een boer of landman failliet gegaan of anderszins in financiële dan wel materiële nood verzeild geraakt als gevolg van het winterse bezoek van deze noordelijke gasten.

Centraal wanbeleid

Uit wetenschappelijk onderzoek dat vanaf de jaren zeventig werd uitgevoerd in opdracht van het ministerie van LNV, kwam bij herhaling naar voren dat er minstens even vaak sprake is van een substantieel profijt als van meetbaar verlies in het geval van akkerbouwgewassen (vnl. wintergranen). In het geval van graslandpercelen is bovendien vastgesteld dat een eenvoudige extra kunstmestgift bij de aanvang van het groeiseizoen iedere eventuele invloed van aanwasachterstand door de vraat van grazende watervogels volledig kan opheffen.

Maar kennelijk hebben onze huidige regering en vorige parlement geen enkele boodschap aan de resultaten van al dat, in het verleden door haar zelf opgedragen, wetenschappelijk gefundeerde en volstrekt onafhankelijk uitgevoerde onderzoek. Zij leggen hun oor liever te luister en bij de hardst schreeuwende belangenbehartigers van het boerenmetier en het zeer discutabele, dubbelloops uitgeruste 'groene gilde'. Zij zouden de natuur het liefst vandaag nog via de mestinjector en het jachtgeweer de bodem in pompen.

Dat deze hele 'bejaag-' of 'gedoog'-materie de belastingbetaler andermaal kapitalen gaat kosten, terwijl boeren en jagers, noest samenwerkend in de zogenaamde Faunabeheereenheden, de ene na' de andere vorstelijke donatie op hun rekeningen gestort krijgen, geeft aan welke zorgwekkende vormen het centrale wanbeleid inmiddels heeft aangenomen.

Veel schade

Hoewel er in ons buitengebied al 'sinds mensenheugenis' landbouw en veeteelt wordt uitgeoefend en er zelfs al veel langer sprake is van het in grote aantallen overwinteren van noordelijke trekvogels zoals ganzen, zwanen en eenden, is het fenomeen 'landbouwschade' in historische zin een betrekkelijk nieuw verschijnsel. Weliswaar voegde mr. Herman Albarda reeds in 1897 in zijn *Aves Neerlandica* bij de beschrijving van de akkergans, *Anserfabalis arvensis*, de, in het geheel niets met avifaunistiek van doen hebbende, opmerking toe: "doet veel schade aan bouw- en weilanden", maar met de huidige kennis van de rietganzen kan deze bewering alsnog naar het rijk der agrarische fabelen worden verwezen. Wij kennen de bedoelde

gans tegenwoordig namelijk als de taigarietgans, *Anserfabalis fabalis*. Ten tijde van Albarda kwam daarvan vrijwel uitsluitend de thans goeddeels verdwenen geelbekvorm in ons land voor. Deze vogels hielden er (en houden er nog altijd) een weinig opportunistische leefwijze op na en verbleven destijds 's winters vooral in afgelegen heide- en veengebieden en in moeilijk begaanbare dalen van beken en rivieren. Niet bepaald terreinen waar ze de keuterboer het jaeger hemd van het schonkige lijf gegeten kunnen hebben.

Ik vermoed dan ook dat meester Herman als Leeuwardens notabele naast de veldkijker ook gaarne het jachtgeweer mee mocht dragen wanneer hij het Friese veld introk om avifaunistiek te bedrijven. Het waren tenslotte andere tijden en het naar de eeuwige jachtvelden schieten van dieren voor het eigen genoeg werd toen nog doodnormaal gevonden. En daarin zou gedurende de volgende eeuw slechts heel schoorvoetend iets veranderen!

Geen schade

Een andere Fries die zich gaarne op het pad van ornithologie en avifaunistiek begaf, maar zich daarbij niet liet vergezellen door een loodspuit doch doorgaans een kloeke botaniseertrommel met zich torste, was Wim van Dobben. In zijn latere leven zou de jongeman het onder andere tot hoogleraar plantencologie aan de Wageningse Landbouwhogeschool brengen. Al in de jaren vijftig voerde Van Dobben onderzoek uit naar mogelijke schade door ganzen aan ingezaaide wintertarwe en hij rapporteerde daarover reeds in 1953. Het bleek met die schade in het algemeen nogal mee te vallen.

Later zou een schier onafzienbare stoet wetenschappers in ons land en in de buurlanden tot de conclusie komen dat er de ene keer wél en de andere keer in het geheel geen schade optrad wanneer er een agrarisch perceel door wilde ganzen was bezocht. Opbrengstderiving kon dikwijls gemakkelijk ondervangen worden door een extra stikstofgift vlak voor aanvang van het vegetatie seizoen of door bij de gewaskeuze vooraf reeds rekening te houden met de mogelijkheid van het bezoek van ganzen. En natuurlijk kon schade ook worden beperkt door de meest voor de hand liggende agrarische exercitie toe te passen: het plaatsen van afschrikmiddelen op gevoelige percelen.

Niet zelden bleek dat er juist sprake was van een hogere opbrengst als gevolg van begrazing door ganzen, maar daar wilde de opdrachtgever (doorgaans het Ministerie van Landbouw en de als haar secondanten optredende agrarische belangenverenigingen) en de door die ondemocratische machinerie omarmde boerenstand uiteraard niets over horen. Al zouden er desnoods één miljoen hoog gekwalificeerde wetenschappers in statenbijbeldikke publicaties tot diezelfde bevinding zijn gekomen, ganzen waren, zijn en blijven schadelijk! Een ander credo schijnt er voor de boeren- en jachtlobby, haar parlementaire vertegenwoordigers en andere politiek-maatschappelijke onbenulligen niet te bestaan.

Ik zie er van af om hier alle nationale en internationale wetenschappelijke druksels (waarvan meerdere universitaire proefschriften) te memoreren waarin een genuanceerd beeld van de realiteit rond het nut en (vooral) de schade van ganzen op agrarische gewassen wordt geschetst, omdat dit artikel dan zou ontaarden in een ellenlang literatuuroverzicht. Ik beveel de minister en zijn feilende en falende beleidsambtenaren dan ook graag een langdurig verblijf in de bibliotheek van het eigen ministerie of in die van de WUR(1) aan.

Bij voorkeur met enige parlementaire dwang!

Oogsten

De rapen waren indertijd echter pas goed gaar toen er een heuse Wildschadecommissie in het leven werd geroepen die ter leniging van de al dan niet reële boeren nood haar middelen kon putten uit een Jachtfonds, thans versluierend Faunafonds genaamd. Door het toenmalige Ministerie van Landbouw en Visserij, thans LNV, werden in dit fonds naar believen gemeenschapsgelden gestort of overgeheveld, die de verondersteld kwakkelende boer het extra beleg op de armtierige volkorenboterham konden bezorgen. Alsof het een heuse Brusselse subsidieregeling betrof werd de boerenstand op die wijze vanuit de grauwe Haagse bunker aan de Bezuidenhoutseweg in de gelegenheid gesteld om in het niet-productieve jaargetijde tóch van akkers en weiden te oogsten. En baar geld nog wel! Handje contantje belastingvrij op de bankrekening, want het gaat immers zogenaamd om een financiële tegemoetkoming van inkomstenderving! Daarvan ga je als boer toch finaal uit je dak! Het was in die duistere tijden (we schrijven jaren zeventig tot eind jaren negentig) letterlijk kassa voor akkerbouwers en veehouders die het gelukkige gesternte hadden getroffen dat er op hun landerijen 's winters veel grazende watervogels neerstreken. Zij ontvingen niet alleen, meestal volkomen ten onrechte, veel florijnen uit de gemeenschapskas, in de volksmond wel schatkist genaamd, maar verpachtten intussen wél voor duur geld het 'genot' van de jacht aan lieden die zich razendsnel organiseerden in Wildbeheereenheden en vervolgens meenden dat de natuur een lunapark en hun jachtterrein een ordinaire schiettent was.

Goed rentmeesterschap?

De gevolgen lieten zich niet alleen raden, maar ook veelvuldig fotografisch vastleggen. Duizenden prachtige wilde ganzen en smienten werden er iedere winter letterlijk aan flarden geschoten en vervolgens als kadaver of als levend zwerfvuil in veld en beemd aan hun lot overgelaten. Er waren jachtvelden, zoals bijvoorbeeld in de zwaar christelijke Alblasserwaard, waar na iedere ochtendjacht honderden kapot geknalde kolganzen naar de plaatselijke vuilstort werden gebracht of onder de grond werden gedonderd. Want morgen of overmorgen kwam er immers weer een genotvolle jachttag. Over goed rentmeesterschap gesproken!

Omdat smienten er de vervelende gewoonte op na houden om gedurende de nachtelijke uren voedsel te zoeken in de graslanden werden jagers zelfs in de wettelijke gelegenheid gesteld om er ongecontroleerd en ongelimiteerd in volslagen duisternis op los te knallen. De eigen wetten van 'weidelijkheid' werden hierbij met graagte overboord gezet. Want wat is er nu nóg leuker dan bij nacht en ontij op weerloze dieren te schieten die je niet eens kunt zien? Zodat je er ook niet toe gedwongen wordt om je om de gewonde vogels te bekommeren! Van onbeschaafde omgangsvormen gesproken!

Er waren talloze gebieden waar dag na dag zogeheten 'gastjagers' uit binnen- en buitenland tegen forse donaties aan de jachtgerechtigden letterlijk op de ganzen werden losgelaten, met alle gevolgen van dien. En er waren jagersvoorlieden die er niet voor schroomden om in hun nauwelijks lezenswaardige periodiek "De Nederlandse Jager" te koketteren met hun kookmanskust. "Men snijde van de geschoten en gevilde gans het borststuk af voor de pot en mikt de rest van het karkas voor de varkens!" Jawel, kreten uit de kokerij van de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging die, omdat het papier nu eenmaal geduldig is, in hun lijfblad nog altijd na te bladeren zijn! Het is maar wat men 'Koninklijk' wenst te noemen!

Terug in de tijd

Primitief-egoïstische plezierjacht was mij al tientallen jaren een doorn in het oog toen ik in de winter 1992/93 langs de afgesloten buitendijken van de Noordoostpolder stuitte op ongehoorde aantallen aangeschoten ganzen. De dieren leken daar als ten dode gedoemde getuigen van een frequent gepleegde binnendijkse slachtpartij op hun onvermijdelijke verscheiden te wachten. De plaatselijke bevolking sprak er schande van en riep mijn hulp in. Ik wist aanvankelijk niets beters te doen dan gerubberlaarsd op spekgladde dijktafsluitingen of basaltglooiingen en slompige modderackers sprint na sprint te trekken, totdat tenslotte mijn tuin de aanblik bood van een door ganzen vertreden akker. Dat seizoen sprokkelde ik uit dat ene jachtveld méér dan veertig schietslachtoffers bijeen, waarvan de meerderheid na kortere of langere tijd gerevalideerd in de natuur terugkeerde en er op dit moment nog enkele blijvend invalide vogels in leven zijn.

En dan heb ik het nog maar over dat ene jachtterrein, waar het hoofdbestuur van de K.N.J.V. met klinkende namen als Alferink en Lulof, als pachter de scepter zwaaide. Men noemde die barbarij zonder blikken of blozen 'ecologisch wildbeheer' en ontkende glashard dat er ter plekke dergelijke misstanden plaatsvonden.

Het werd gelukkig een landelijk nieuwsitem en heeft, mag ik hopen, er toe bijgedragen dat er korte tijd later aan die mens -, dier - en natuurvernederende toestanden een halt werd toegeroepen. Bij Wet! Maar niet voor lang. Want ziedaar: op een confessioneelgrauwe achternamiddag werd er zowaar een bewindsman van LNV uit de vette Hoekse Waardse klei gerukt die in zijn hoedanigheid van zelfjagend akkerbouwer wel wist hoe men met schadelijk onkruid als 'natuur' en 'natuurbeschermers' dient om te gaan. Als (mede) grondlegger van Greenery(2) en WUR metamorfoseerde hij zich met bewonderenswaardige snelheid tot kleinschalig pluimveehouder en kweekte subiet een kamermeerderheid van lieden die al zijn banale, mens -, dier - en natuurvijandige 'beleidslijnen' volmondig nakakelen en (nog erger) parlementair steunen. We zijn daarmee weer bijna terug in het jaar 1897, toen Albarda zijn boekje te buiten ging door zich in een avifaunistisch geschrift in te laten met ongenueerde uitspraken over nut en schade.

Hopelijk gaat het niet weer een dikke eeuw duren voordat de geciviliseerde rede het wint van het barbaarse onbenu!

(1) Wageningen Universiteit en Researchcentrum

(2) Een internationaal opererende handelsorganisatie voor groente en fruit.

Jacht in natuurgebieden

door Pauline de Jong

Kort na de verkiezingen maakte minister Veerman van Landbouw bekend dat de ministerraad heeft ingestemd met zijn voorstel om de jacht in natuurgebieden toe te staan. De jacht zou via beheersplannen moeten worden gereguleerd. In de Flora- en faunawet wordt onder 'jacht' verstaan: het doden van diersoorten die zijn aangewezen als 'wild'. Het betreft de soorten: haas, konijn, fazant, houtduif en wilde eend. De jacht is dus niets anders dan plezierjacht ofwel het doden van dieren vanwege het plezier dat de jager eraan beleeft. Het toestaan van jacht in natuurgebieden is dan ook niets anders voor een cadeautje aan de jagers.

Beleid in verleden

Al jaren is het beleid van de overheid dat er in natuurgebieden die zijn aangewezen in het kader van de Natuurbeschermingswet, in principe niet wordt gejaagd. Op trekkende diersoorten wordt in deze gebieden onder geen enkele voorwaarde gejaagd. En op zogenaamd standwild kan alleen worden geschoten wanneer er bijvoorbeeld sprake is van belangrijke landbouwschade of wanneer de volksgezondheid in het geding is. Dit beleid is in april 2002 in de Flora- en faunawet vastgelegd in de vorm van een jachtverbod in gebieden aangewezen in het kader van de Natuurbeschermingswet, Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. Het doden van de vijf genoemde wildsoorten en andere diersoorten is in die gebieden alleen mogelijk met een ontheffing bijvoorbeeld vanwege belangrijke landbouwschade of de volksgezondheid.

Effect

Met dit voorstel wordt gebroken met het jarenlang gevoerde beleid en wordt de plezierjacht op de vijf wildsoorten in deze natuurgebieden, die van nationaal of zelfs internationaal belang zijn, geopend. Het kabinet vindt een algemeen verbod op plezierjacht in deze gebieden 'niet nodig'. De jacht kan volgens het kabinet wel worden gereguleerd via afwegingen die worden gemaakt in de beheersplannen. Wanneer dergelijke beheersplannen het niveau hebben van de Faunabeheersplannen, die vrijwel geheel voor en door jagers worden geschreven, houden wij ons hart vast. In het geval van natuurgebieden die worden beheerd door Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer kan misschien nog worden verwacht dat in deze plannen de natuurbelangen zullen prevaleren. In natuurgebieden, die in handen zijn van particulieren of door bepaalde provinciale landschappen worden beheerd, kan worden verwacht dat de jacht alle ruimte zal krijgen. Deze gebieden zullen vervolgens worden omgevormd tot een schiettent voor hobbyisten. Een voorbeeld hiervan is landgoed De Utrecht, een ruim 2.000 hectare groot landgoed gelegen in Noord-Brabant en eigendom van Fortis bank. Deze bank, met jagers in de top, eist al vele jaren het recht op om te blijven jagen.

Haaks

Minister Veerman (CDA) heeft recent in een interview in het Vakblad Natuur, Bos, Landschap (november 2006) gezegd dat hij in het kader van de Natuurbeschermingswet geen compromissen wil. "Ik ga voluit voor de belangen van de natuur", aldus Veerman. Dit voorstel staat hier haaks op. Over fatsoen gesproken! Het voorstel wordt nu eerst voorgelegd aan de Raad van State. Daar verwachten wij, gezien de ervaringen in het verleden, heel weinig van. Vervolgens gaat het voorstel naar de Tweede Kamer. Gelukkig hebben de dierenvriendelijke partijen, dankzij de verkiezingen, inmiddels geen meerderheid meer. Wij hopen dat het voorstel daarom in de Tweede Kamer zal stranden.

Het is weer zo ver: de jagers mogen weer twee miljoen dieren afschieten. Voor de lol. Daarbij wordt met regelmaat de wet met voeten getreden. Er wordt geschoten op beschermde soorten, illegaal bijgevoerd, fazanten worden illegaal uitgezet en verboden lok- en vangmiddelen worden ingezet.

Uit recent onderzoek is gebleken dat maar liefst 97% van de bevolking tegen de jacht is.

En dat moet dan maar duidelijk worden gemaakt aan de "heren" in het groen. De Dierenbescherming afdeling Waterland heeft inmiddels een Rapport Misstanden en een regionaal meldnummer Misstanden Jacht "gelanceerd".

November was door De Faunabescherming uitgeroepen tot maand van de observatie.

Tegenstanders van de plezierjacht werd gevraagd jachtactiviteiten te volgen en te fotograferen.

Foto's konden naar de gemeente worden gestuurd en naar De Faunabescherming. Uit eigen ervaring weet ik dat jagers daar heel nerveus van worden, alleen al vanwege het feit dat ze worden bekeken.

In Lelystad is een dierenbeul actief. In korte tijd zijn al drie katten ernstig verminkt doordat ze waarschijnlijk in een wildklem zijn getrapt (De Telegraaf, okt.2006). Poes Minous werd ernstig toegetakeld gevonden en moet een poot missen. De dierenarts bevestigde dat het vrijwel zeker om een stalen klem gaat, om bijvoorbeeld een bunzing mee te vangen. Volgens een politiewoordvoerder is het overigens niet verboden om een wildklem neer te zetten in je eigen tuin. Niet te geloven zo'n

De buit van de vos

reactie. De bunzing is beschermd en zo'n wilddklem is een verboden middel. En dat is niet voor niets.

Om in Lelystad te blijven: Duke Faunabeheer staat ook weer in de krant (Noord-Hollands Dagblad, november 2006). Het vangbedrijf presenteert zich als deskundige op het gebied van overlast-bestrijding van dieren. Een journalist schreef laatst in het NHD dat hij zich nogal ergerde aan het bedrijf dat ook muizen en kakkerlakken verdelgt, en dus eigenlijk een commercieel destructiebedrijf is, dat zich faunabeheerder noemt. Faunabeheer is niet meer dan misleidende opsier aldus de schrijver. Ik ben het volledig eens met deze stelling.

In Groningen worden 2000 duiven door Duke Faunabeheer gevangen en vergast. Volgens de vanger zijn de dieren, die de vergassingscontainer ingaan, in twee seconden bewusteloos, maar dat is niet waar. Bij deze vergassingsmethode hebben de duiven een vreselijke verstikkingsdood en worden daarna verkocht aan de poeliers. Jaarlijks ondergaan duizenden ganzen hetzelfde lot. Dat het bedrijf regelmatig in opspraak is, is een gegeven. Uit betrouwbare bron heb ik vernomen dat Duke Faunabeheer een jagersfamilie is. Plezierjagers die van een lucratieve hobby - het vangen en doden van dieren - hun beroep hebben gemaakt.

Jeroen Thijsen schrijft in deweekendGids van 21 oktober over het onderwerp 'eten'. De schrijver kreeg van D. den Hertog vijf dode stadsduiven voor de consumptie. Uiteraard worden de duiven 'vliegende ratten' genoemd, want als het gevangen mag worden is het de vijand en die moet je met enige minachting

bekijken. En dus eet je die ook op in deze kringen. De duiven smaken goed en bovendien is de stadsduif, in tegenstelling tot de houtduif, het hele jaar te koop.

Dick den Hertog somt een lijstje op waar het "stadswild" verkrijgbaar is. Maar helaas. Alle poeliers, die door hem worden genoemd, ontkennen stadsduif te verhandelen. Ze kennen Den Hertog allemaal, maar zijn duiven verkopen ze niet. En dat is gek aldus de schrijver.

In geval van overlast door stadsduiven zijn er alternatieven om de overlast op effectieve en diervriendelijke wijze te bestrijden. Daarnaast zou het zinvoller zijn om de duivensport aan banden te leggen. Jaarlijks verdwalen een miljoen duiven tijdens wedstrijdvluchten en vestigen zich in dorpen en steden. Voor elke weggevangen duif, komt weer een nieuwe in de plaats. Dweilen met de kraan open dus en dat is nou precies wat dit vangbedrijf in stand wil houden.

Stichting Duif heeft laatst bezwaar gemaakt tegen een ontheffing, die door de provincie was verleend aan een grondeigenaar voor afschot van holenduiven. Dit ter bescherming van het gewas. Toen Stichting Duif op de hoorzitting verscheen, werd zij direct verbaal aangevallen door de betreffende boer. Op de jachthutten-site van De Faunabescherming stond een foto van zijn land, en op zijn jachthut zat de bekende groene sticker met de tekst "Pas op van hieruit schieten ze dieren dood". Stichting Duif wist van niets, maar reageerde wel alert door de Hoor- en adviescommissie er op te wijzen dat nu wel duidelijk was dat de boer met deze jachthut duiven naar zijn perceel lokt, in plaats van alternatieve, werende

maatregelen te treffen. En zo creëerde de boer zijn eigen overlast.

Men kon met moeite het lachen inhouden, maar de boer was door de mand gevallen en dat zat hem duidelijk niet lekker. Waarschijnlijk worden daar veel houtduiven afgeschoten.

En om te voorkomen dat ze worden betrap op het afschieten van de beschermde holenduif, wordt daarvoor een ontheffing aangevraagd. Zo dekken ze zichzelf in.

In het Dagblad van het Noorden van 30 oktober staat dat twee mannen zijn aangehouden op verdenking van doodslag. De mannen negeerden het stopteken van twee bijzondere opsporingsambtenaren van de provincie Drenthe. De mannen werden tot stoppen gemaand. Het duo ging stapvoets rijden, opende een raampje maar weigerde te stoppen. Toen een controleur met de auto meeliep en aangaf het voertuig te willen controleren, gaf de bestuurder plotseling gas. De controleur moest voor zijn eigen veiligheid het voertuig loslaten. Later werd de auto alsnog staande gehouden. De mannen bleken in de omgeving van Wilhelminaoord fazanten te hebben uitgezet. De fazanten die in de auto werden gevonden, zijn in beslag genomen. De daders zijn vastgezet op het politiebureau. Het uitzetten van fazanten gebeurt regelmatig, maar vanwege een gebrekkige handhaving komt het zelden tot een aanhouding, laat staan tot een veroordeling.

Dan nog een paar berichten uit het buitenland.

In Zweden zijn aan het begin van het jachtseizoen drie elandjagers door schoten om het leven gekomen (Noord-Holland Dagblad, 13 okt. 2006). De politie tast nog in het duister over de achtergrond.

In het district Västra Götaland werden, op nog geen honderd meter van elkaar, de lijken van twee jagers aangetroffen. De politie sluit niet uit dat een van hen de ander doodschoot en daarna de hand aan zichzelf sloeg. De maandag ervoor was er al een dode jager gevonden in de regio Halland.

De Amerikaanse vice-president Dick Cheney heeft op de verkiezingsdag in South Dakota gejaagd (Noord-Hollands Dagblad, 7 nov.). Het is de eerste jachttrip van Cheney sinds hij in februari per ongeluk een vriend neerschoot tijdens een kwarteljacht in Texas. Het gaat om een jagersuitje van de vice-president. Het schietincident in februari zorgde voor de nodige ophef, omdat Cheney het voorval pas na een paar dagen meldde. Ook bleek hij niet over een geldige vergunning voor de jacht op kwartels te beschikken.

Als u informatie heeft voor deze rubriek of wilt reageren, kunt u e-mailen naar de redactie van Argus (zie colofon op pag. 3).

Wijzigingsbesluit Beheer en Schadebestrijding deugt niet

door Lee van den Bergh

Sinds het aantreden van het kabinet Balkenende II schijnt ons land bij decreet geregeerd te worden. Bewindslieden kunnen naar eigen believen, willekeur en goeddunken en zelfs zonder inhoudelijke discussie de strekking van bepaalde wetgeving geheel naar eigen hand zetten. Met één simpele pennenstreek worden wetten en regels, waaraan door bestuurlijke voorgangers dikwijls jarenlang met de grootste zorgvuldigheid is gewerkt, buiten werking gesteld. Omdat het huidige parlement sinds haar aantreden wordt overheerst door een conglomeraat uitermate rechtsconfessioneel, liberaal-reactionaire papegaaien en zelfs de senaat bezwangerd is van lieden die het niet langer meer erg nauw nemen met waarden zoals zorgvuldigheid, betrouwbaarheid en deugdelijkheid. Lijkt Nederland als het ware aan wil en gril van het absolute normloze overgeleverd te zijn.

Mét de Flora - en Faunawet sneuvelen bijvoorbeeld niet alleen grote aantallen weerloze dieren, maar legde ook het allerlaatste restje natuurbeheer- en natuurbeschermingsgeloofwaardigheid van het zittende kabinet het loodje.

Doordrukken

Neem nu bijvoorbeeld de hemeltergende onzorgvuldigheid die men heeft betracht bij het doordrukken van de 'Wijziging van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren in verband met de hernieuwde vaststelling van bijlagen 1 en 2 van dit besluit'. De wijziging is gepubliceerd in het Staatsblad, jaargang 2006, nr. 42, blz. 1 t/m 4, gedateerd door de minister van LNV op 26 januari 2006 en uitgegeven onder verantwoordelijkheid van de minister van Justitie op 2 februari 2006.

De laatstgenoemde minister is zelf jurist van professie maar zag desalniettemin een belangrijke omissie over het hoofd, die door zijn collega van LNV al dan niet opzettelijk in het wijzigingsbesluit is opgenomen.

Onder Artikel 11a wordt namelijk in bijlage 2 van het genoemde besluit een opsomming gegeven van vogelsoorten

waarop ter voorkoming of beperking van (veronderstelde) schade met speciale ontheffing jacht mag worden uitgeoefend. Op deze lijst prijkt pontificaal een vogelsoort die blijkens de Commissie Systematiek Nederlandse Avifauna (C.S.N.A.) niet binnen onze grenzen voorkomt, namelijk de rietgans, *Anser fabalis*.

Geen schade

Sedert 1998 worden er namelijk door de C.S.N.A., naast de kleine rietgans, *Anser brachyrhynchus*, in ons land twee afzonderlijke soorten van rietganzen onderscheiden, te weten de taigarietgans, *Anser fabalis*, en de toendrarietgans, *Anser serrirostris*. Hiervan is de toendrarietgans, die zich vooral met oogstresten van maïs, suikerbieten en aardappel pleegt te voeden, veruit het talrijkst terwijl de taigarietgans veel minder voorkomt. De taigarietgans is een schaarse vogelsoort, waarvan de Europese broedpopulatie slechts 60.000- 80.000 vogels omvat die merendeels tot de sterk bedreigde geelbekvorm behoren. De soort komt in het winterhalfjaar voornamelijk verspreid voor in Zuid-Zweden, Denemarken en in de kustgebieden van Polen en Oost-Duitsland. In ons land overwinteren jaarlijks slechts zo'n 2000 - 3500 van deze ganzen. Ze foerageren dan vooral in extensief beheerde graslanden waar zij logischerwijze geen enkele schade kunnen aanrichten. Daarnaast komen er wat grotere aantallen taigarietganzen vanuit Noordwest-Siberië naar ons land, die zowel op graslanden als op akkers voedsel zoeken. Met een totaal landelijk aantal van amper twintigduizend vogels die zich verspreid over al onze twaalf provincies ophouden moge het duidelijk zijn dat deze taigaganzen op landelijk niveau nooit aansprakelijk kunnen zijn voor enige substantiële schade aan landbouwgewassen.

Farce

Maar hoewel de toendrarietganzen aanzienlijk talrijker zijn, is ook hun rol in de overlast die agrariërs beweren te ondervinden, doorgaans nihil. Op basis

van de door de toenmalige Wildschadecommissie uitgekeerde gelden bleek in de jaren negentig, dat er in heel Nederland op jaarbasis futiele bedragen van respectievelijk fl. 490,- en fl. 27.500,- werden uitbetaald voor specifieke rietgansschade op grasland en bouwland. Het lijkt een absolute farce dat die 'schade' intussen landelijk zo hoog zou zijn opgelopen dat de minister rechtens bevoegd zou zijn om wettelijke maatregelen te treffen ter beteugeling van door deze ganzen aangerichte economische overlast. Laat staan dat hij bevoegd zou zijn om de avifaunistische classificatie van de C.S.N.A., i.c. het voorkomen in ons land van de taiga- en de toendrarietgans botweg te negeren en tot overmaat van ondeugdelijkheid de jacht op de niet bestaande rietgans *Anser fabalis* onder voorwaarden toe te staan. Daar komt nog bij dat geen enkele jager in staat is om beide soorten door het vizier op een geweerloop uit elkaar te houden, evenmin als dat met de kleine rietgans het geval is. En, erger nog, lang voordat dit wijzigingsbesluit van kracht werd zijn er in Nederland op verschillende plaatsen door jagers gedode of verwonde taiga- en toendrarietganzen aangetroffen, waaruit blijkt dat jagers óf niet in staat zijn om deze vogels überhaupt van andere ganzensoorten te onderscheiden, óf gewoon lak hebben aan de wetgeving en gewoon doen wat hen zelf voor ogen staat: namelijk hun hobby uitoefenen!

Beloning

Door de huidige minister van LNV worden derhalve wetsovertredende plezierjagers beloond door hen nóg meer ruimte te bieden om hun dubieuze vrijetijdsbesteding op onze inheemse avifauna te botvieren. In hun belang en in dat van de over-gesubsidieerde en desondanks immer klagende agrariërs, werd de flora- en faunabeschermende raamwet volledig aan gruzelementen

Toendrarietganzen in een aardappelveld bij Oosterland op Schouwen-Duiveland (Foto: Jet de Ridder).

geslagen. Ordinair alledaags vandalisme op regeeringsniveau! Overigens kan ook de beweerde overlast of schadelijkheid op landelijke schaal van soorten zoals de Canadese gans, de brandgans, de kleine rietgans, de holenduif, de roetgans, de roek, het kauwtje, de haas en het als gevolg van een virale ziekte bijna verdwenen konijn op geen enkele wijze hard worden gemaakt. En dat terwijl er redenen te over zijn om de beweerde schadelijkheid van de overige soorten met spoed ter discussie te stellen en aan uitgebreid nader onderzoek te onderwerpen. Iets wat uiteraard als basis voor iedere structurele wetswijziging zou dienen te gebeuren.

Misplaatste grap

Het Wijzigingsbesluit, in naam der Koningin opgesteld door de minister van LNV en wettelijk bekrachtigd door de bewindsman van Justitie, munt uit in onjuistheid en ondeugdelijkheid en het is het zoveelste staaltje van onzorgvuldig bestuur waaraan de kabinetten Balkenende zich te buiten zijn gegaan.

Dat het wijzigingsbesluit van kracht werd op 1 april 2006 moet dan ook maar als een uitermate slecht gekozen en volledig misplaatste grap worden opgevat. Het wordt de hoogste tijd dat dit inmiddels gelukkig demissionaire kabinet Balkenende 3 eindelijk opstapt en definitief van het toneel verdwijnt en dat er staatsrechterlijke maatregelen worden getroffen om een dergelijke bestuurlijke willekeur in de toekomst uit te sluiten. In het andere geval verworden ons centrale bestuur en haar wetgeving willens en wetens tot een ongeloofwaardige farce, waarin particuliere eigenbelangen prevaleren boven een onbevooroordeelde, bestuurlijke rechtsgang. En dat zou de zoveelste ontoelaatbare ondermijning zijn van de geloofwaardigheid en de zuiverheid van de parlementaire democratie.

Naschrift redactie: In principe heeft de auteur natuurlijk gelijk. In ornithologisch opzicht. Maar zowel de Flora- en faunawet als de Europese Vogelrichtlijn geven hem niet gelijk. Die zullen blijven uitgaan van wat bij de totstandkoming van die regels de - of liever: hun eigen -

norm was. Tien jaar geleden bestond er maar één soort rietgans, *Anser fabalis*. Alle anderen waren slechts ondersoorten en die worden in de regelgeving niet genoemd. Juridisch gezien bestaan ze eenvoudig niet. Er is een wetswijziging nodig om de nieuwste zienswijzen met betrekking tot de verschillende rietganzen goed te implementeren en dat zal niet zo maar gebeuren. De zaak staat niet op zichzelf. Over de Canadese gans heeft De Faunabescherming zelfs al een procedure bij het Europese Hof lopen. Volgens de Vogelrichtlijn moet die soort behandeld worden als een ook in Europa voorkomende, echt wilde soort. Ondanks dat er slechts zelden vogels uit Canada in ons land komen, maar het gebeurt wel. Omdat de meeste Canadese ganzen uit gevangenschap afkomstig zijn of van uitzetprojecten in Engeland en Zweden, behandelt het ministerie van LNV ze allemaal als exoten. En die mogen het hele jaar door iedereen zonder enige reden bestreden worden. Dat geen enkele vogelkenner het met dit extreme standpunt eens is, doet er in de Nederlandse jurisprudentie kennelijk niet toe. Hopelijk is het Europese Hof wijzer.

De bruine beer in Europa

door Jan Bouterse

Bruno

Afgelopen jaar is er veel te doen geweest om een uit Italië afkomstige, jonge, bruine mannetjesbeer die een zwerftocht heeft gemaakt die eindigde in het Duits-Oostenrijkse grensgebied. Aanvankelijk waren veel instanties in het betreffende gebied verheugd dat er zich eindelijk - na een afwezigheid van ruim honderd jaar - weer een wilde bruine beer in het gebied ophield. Maar al vrij snel kwam er kritiek, vooral uit de hoek van de landbouw. Want in totaal heeft Bruno (deze naam kreeg de beer) tussen 20 mei en 26 juni 2006 in Beieren en Tirol 31 schapen en meerdere geiten gedood en heeft hij drie bijenkorven, twee kippenhokken en één konijnenhok geplunderd.

In eerste instantie besloot men de beer te vangen met een verdovingsgeweer of met een vangkooi. Uit Finland werden ervaren berenjagers met afgerichte honden opgetrommeld, die twee weken de tijd kregen om Bruno te vangen. Maar het lukte hen niet om de beer dichterbij dan 600 meter te naderen. Toen oordeelden de overheden dat de beer een groot gevaar voor de bevolking was, omdat hij te dicht in de buurt van boerderijen en andere bewoning naar voedsel zocht. Daarop is op 23 juni, onder luid protest van dier- en natuurbeschermingsorganisaties, een afschotverordening uitgevaardigd.

Over de uitvoering van de afschotverordening ontstond eerst nog het nodige gekrakeel, omdat het Duitse *Landesjagdverband* geen zin had om de beer te doden, terwijl de politie op haar beurt stelde dat zij geen expertise had in het schieten van wilde dieren. Hoe het ook zij, nadat de beer op 25 juni werd gesignaleerd is hij een dag later bij Spitzingsee (Landkreis Miesbach) in Beieren doodgeschoten. De identiteit van de twee of drie jagers die dat hebben gedaan, is niet bekendgemaakt, maar het zou volgens welingelichte bronnen gaan om leden van een plaatselijke jachteenheid. Italiaanse autoriteiten hebben nog om het stoffelijk overschot van de beer gevraagd, maar de Duitse overheid weigerde dat met het commentaar dat de beer 'van niemand was'.

Bruine beer, gefotografeerd in Zweden (Foto: Peter Zwitser).

Niet zeldzaam

Het zo dramatisch afgelopen avontuur van Bruno heeft de nodige reacties opgeroepen. Heel wat mensen vinden dat zo'n groot roofdier niet kan leven in dicht (door mensen) bevolkte gebieden. Maar wat te weinig in de berichten wordt gemeld, is het feit dat elders in Europa vrij grote aantallen beren rondlopen en dat deze maar weinig problemen veroorzaken. Onderstaand tabelletje geeft een overzicht van de beren in Europa.

Aantallen in het wild levende bruine beren in verschillende landen in Europa

Land	Aantal		
Roemenië	5500	Slovenië	350-450
Bosnië en Herzegovina	1200	Griekenland	110-130
Zweden	800-1300	Italië	70-90
Slowakije	700-900	Macedonië	90
Bulgarije	700-730	Polen	90
Finland	430-600	Spaanse Pyreneeën	60-80
Montenegro en Servië	430	Noorwegen	20-25
Kroatië	400	Oostenrijk	12-19
		Fransen Pyreneeën	8-10

Afgelopen augustus was er het bericht dat in de Franse Pyreneeën één van de vijf beren die er eerder waren geïntroduceerd, dood was gevonden. Hoewel een deel van de plaatselijke bevolking niet bepaald bedroefd zal zijn bij het vernemen van dit nieuws, gaan de autoriteiten ervan uit dat het dier een ongeluk heeft gehad (van een klip gevallen).

Bescherming

Niet in alle landen is de bruine beer volledig beschermd. Volgens onze gegevens zijn er Oostbloklanden die buitenlandse jagers de gelegenheid geven om tegen betaling beren te schieten. En soms, als je maar hoog genoeg gezeten bent, hoeft je zelfs helemaal niet te betalen. De Spaanse koning Juan Carlos I heeft onlangs tijdens een vakantie in Rusland een jachttraditie van voormalige Sovjetleiders voortgezet. Hij heeft een tamme en bovendien dronken gevoerde beer doodgeschoten die voor hem was uitgezet. Dit meldde de Russische krant *Kommersant*. De goedmoedige beer Mitrofan is het deerniswekkende slachtoffer van de jachtlust van de Spaanse monarch, aldus de krant. *Kommersant* wist de hand te leggen op een brief die door de plaatselijke jachttopzichter was geschreven aan de gouverneur van de regio Vologda, ongeveer 400 kilometer ten noordoosten van Moskou. Daar vond de jachtpartij plaats.

Volgens de jachttopzichter organiseren lagere overheidsfunctionarissen wel vaker makkelijke prooien voor rijke Russen of buitenlanders die niet al te veel moeite willen doen om groot wild om te leggen. Voor Juan Carlos was Mitrofan, die normaal gesproken bij een vakantieoord toeristen amuseerde met kunstjes in ruil voor

klikjes, in een kooi naar een bosachtig gebied getransporteerd en daarna dronken gevoerd met een mengsel van honing en wodka. Daar bleek de Spaanse koning inderdaad zijn hand niet voor te hoeven omdraaien. Hij doodde Mitrofan met één schot.

Positieve ontwikkelingen

Er zijn echter ook positieve ontwikkelingen te melden vanuit de landen van achter het voormalige IJzeren Gordijn. In Roemenië is inmiddels sprake van de groei van het 'ecotoerisme' dankzij de beer. Steeds meer toeristen willen graag een beer 'in het wild' zien. Wie echter op een onverwacht moment een bruine beer in de vrije natuur ontmoet, doet er goed aan niet hard weg te rennen. De beer ziet jou dan als interessante prooi. En hij loopt harder dan jij! Klim ook niet in een boom, want dat kan de beer ook en bovendien sneller dan jij. Praat op een rustige manier tegen de beer, dan weet hij dat je een mens bent en geen prooi. Geef de beer ook de ruimte om weg te vluchten, houd een rugzak om, want die kan bescherming bieden. Het beste schijnt te zijn om op de grond te gaan liggen, gezicht omlaag. Maar dat vereist natuurlijk wel de nodige zelfbeheersing!

Het uitzettingsproject in Noord-Italië

Wijnen Bruno de beer was afkomstig uit het natuurpark Adamello Brenta in Noord-Italië. Aan het einde van de 20e eeuw bestond de berenpopulatie daar uit nog maar twee tot drie exemplaren en werd dus met uitsterven bedreigd. Aanvulling werd noodzakelijk gevonden en tussen 1999 en 2002 werden er in het gebied tien beren uit Slovenië vrijgelaten. Sindsdien zijn er elf jongen geboren en wordt de totale populatie op 18 tot 20 beren geschat. Bruno, die als codenaam JJ1 had, afgeleid van de namen van moeder Jurka (1998) en vader Joze (1994), werd in 2004 geboren. Bruno had een jongere broer (JJ2), die in de nazomer van 2005 in het Zwitserse Engadin en bij het nabijgelegen Nauders in Tirol werd gezien. Ook dat leidde tot veel aandacht in de media en bij kijklustigen. De plaatselijke middenstand voer er wel bij. Enkele hotels waren in het naseizoen volledig bezet. Maar JJ2 is spoorloos verdwenen. Hij werd voor het laatst gezien bij Munt Russenna, tegenover Ramosch in het Unterengadin. Waarschijnlijk is JJ2 door stropers ("Tirolse stropers", zeggen ze in Zwitserland) geschoten en opgeruimd. Het zwerfgedrag van beren is niet opmerkelijk. Jonge bruine beren verlaten meestal op de leeftijd van twee jaar het territorium van hun moeder en gaan dan een eigen territorium zoeken. Deze zoektocht wordt 'dispersie' genoemd. Vooral jonge mannelijke beren leggen daarbij soms grote afstanden af.

Gevaarlijk?

Was Bruno wel zo gevaarlijk? Bruno heeft nooit mensen aangevallen, in tegendeel, hij ging ze uit de weg. Deskundigen zeggen dat hij van zijn moeder had geleerd niet weer terug te keren naar een geslagen prooi, maar liever een nieuwe te zoeken. Dat verklaart ook het feit dat de beer zo moeilijk was te vinden voor de mensen die hem probeerden te vangen.

Bruine beren zijn omnivoren (alleseters), maar het grootste deel (90%) van hun voeding is vegetarisch. Ze zullen echter elke gunstige gelegenheid te baat nemen voor dierlijke aanvulling op hun dieet. Verder zijn beren verzot op sterk suikerhoudende zaken zoals honing.

In alle Europese landen met populaties van bruine beren komt het voor dat bijenkorven en konijnen- en kippenhokken worden geplunderd en schapen in afgelegen stallen worden buitgemaakt. Roofdieren, zoals wolven en vossen, maar bijvoorbeeld ook honden, doden dan vaak veel dieren, omdat die door hun vlucht-

Val Plavna in het
Zwitserse Nationale Park
in het kanton
Graubünden. Hier werd in
1904 de laatste inheemse
Zwitserse beer geschoten
(Foto: Jan Bouterse).

pogingen bij de predators een reflex bewerkstelligen om ze te doden.

Om de acceptatie voor de bescherming van de bruine beer bij de bevolking te verzekeren, zijn in diverse Europese landen beheersplannen ontwikkeld om berenschade te voorkomen of te minimaliseren, bijvoorbeeld door het plaatsen van schrikdraad. Als er toch schade ontstaat, kan de getroffene een vergoeding krijgen. Bij herhaalde schade probeert men de beren af te schrikken, onder andere door het afschieten van gummi kogels of knalvuurwerk. Jurka, de moeder van Bruno, heeft in de afgelopen jaren verschillende keren schade in stallen en aan bijenkorven aangericht. Waarschijnlijk heeft zij dit gedrag ook aan haar zoon geleerd. Maar in Italië is nooit overwogen om Jurka dood te schieten, omdat zij nooit agressief ten opzichte van mensen is geweest. Wel wordt nu geprobeerd Jurka te vangen en van een zender te voorzien. De bedoeling daarvan is om de berin meer gericht te kunnen afschrikken, wanneer zij in de buurt van woongebieden komt.

Drie categorieën

In Zwitserland heeft het *Bundesamt für Umwelt* (Bafu) onlangs een conceptplan gepresenteerd waarin staat dat beren in Zwitserland in de vrije natuur mogen leven, zolang zij de veiligheid van de bevolking niet in gevaar brengen. De beren worden daarvoor in drie categorieën verdeeld:

1. Risicoberen: hierbij gaat het om agressieve dieren, die ondanks afschrikcampagnes niet meer bang voor mensen zijn, in woongebieden voedsel zoeken en daarbij grote schade aanrichten. Deze beren zouden geschoten mogen worden.
2. Een treetje lager op de ladder staan de probleemberen, die in de omgeving van woningen voedsel zoeken, daardoor schade aanrichten en gevaarlijke situaties veroorzaken. In principe zouden deze exemplaren gevangen, van een zendertje voorzien en afgeschrikt moeten worden. Wanneer ze niet schuw worden, dreigt degradatie naar de categorie van de risicoberen en daarmee afschot.
3. De derde categorie is die van de onopvallende beren, die het contact met de mensen zoveel mogelijk vermijden.

Nog één keer Bruno

Het is de vraag in welke categorie de Zwitsers Bruno zouden hebben ingedeeld. Deze beer was niet agressief, heeft wel schade aangericht, maar ging mensen uit de weg. Het besluit om hem te schieten was een overtrokken reactie in een land dat niet gewend is aan deze dieren. In Nederland gaan van tijd tot tijd stemmen op om lynxen of wolven uit te zetten op de Veluwe. Het laat zich denken hoe daar met name vanuit de hoek van de landbouw en de jacht op zal worden gereageerd. Zij schreeuwen nu al moord en brand vanwege de vossen!

Voor meer informatie: <http://de.wikipedia.org/wiki/JJ1> en het artikel van Maaike Bezemer in *Trouw* van 28 juni 2006.

De toendrarietgans als kind van de rekening

door Leo van den Bergh

In het zeer interessante boekje over de ontwikkelingen in het Noordelijke Deltagebied, dat onlangs als Argus Themaspecial verschenen is, wordt een beeld geschetst van de enorme veranderingen die er zich hebben voltrokken, vooral in het gebied dat wij thans kennen als de Maasvlakte maar dat eertijds nog bekend en vermaard was als Rozenburg, De Beer en IJsselmonde. Dat alles is al vele jaren voltooid verleden tijd. Wat ervoor in de plaats kwam mag dan een belangrijke pijler zijn voor 's lands economie en een wezenlijke bijdrage leveren aan de hoge classificatie van de Rotterdamse haven op de economische wereldranglijst, maar de vraag of de teloorgang van de absoluut unieke natuur in het Rijnmondgebied deze brute barbarij heeft kunnen rechtvaardigen zal wel altijd onbeantwoord blijven. Laten wij overigens ook niet menen dat de veranderingen in de Noordelijke Delta slechts tot dit gebiedsdeel beperkt bleven en dat zij zich louter manifesteren in een integrale vernietiging van het oorspronkelijke landschap en het daarbij behorende, natuurlijke ecosysteem. Dat is zeker niet het geval.

Geen getijdebeweging meer

In november 1970 werd door de definitieve sluiting van de sluisen in de Haringvlietdam in één klap het getijde uitgebannen in het hele stroomgebied van de Maasmonding: Amer - Hollandsch Diep en Haringvliet met hun aftakkingen

en zijrivieren. Van het ene moment op het andere verdween zodoende het tot dan toe eeuwige ritme van eb en vloed in de Brabantsche en Dordtsche Biesbosch en in de gorzen en slikken ten westen van de Moerdijkbruggen. In grote lijnen bleef het oorspronkelijke landschap weliswaar nog redelijk intact, maar de gevolgen voor flora en fauna waren ronduit catastrofaal. Om nog maar niet te spreken van de gigantische bezinkbak van zwaar verontreinigd sediment, die het hele Biesbosch -, Hollandsch Diep - en Haringvlietbekken dankzij dit ondoordachte en misdadig kortzichtige handelen van Rijkswaterstaat vanaf dat fatale ogenblik geworden is. Bij alle grotere of kleinere veranderingen die zich nadien in het ecosysteem van dit gebied voltrokken hebben, speelt het goeddeels verdwijnen van de Toendrarietgans, *Anser serrirostris rossicus*, een prominente rol. Merkw aardigerwijze werd dit slechts door weinigen serieus gesignaleerd. Tóch waren deze vogels eertijds gedurende de wintermaanden aspectbepalend in veel akkerbouwpolders in deze regio, terwijl men ze heden ten dage nog maar nauwelijks tegen komt. Hoewel het nooit door specifiek soortgericht onderzoek is aangetoond, lijkt het nauwelijks aan twijfel onderhevig dat het vertrek van de rietganzen uit de Noordelijke Delta rechtstreeks gerelateerd moet zijn geweest aan het uitbannen van het getijde. Deze conclusie kan simpelweg

worden getrokken uit het feit dat dit de enige grootschalige ingreep is geweest waarvan de gevolgen zich tot in alle uithoeken van de regio hebben doen gelden.

Het vroegere voorkomen van de toendrarietgans.

Tot aan het einde van de jaren zeventig was de toendrarietgans een gewone en plaatselijk zelfs talrijke wintergast, die zich vertoonde op de akkers van Voorne-Putten, de Hoeksche Waard, Goeree-Overflakkee, het Eiland van Dordrecht, de Brabantsche Biesbosch en de polders ten zuiden van de Amer en het

Eindeloze grauwe akkers en dijken met oude iepen bij Den Heen in Noord-Brabant. Dit is ook thans nog een belangrijk voedselgebied voor de toendrarietgans (Foto: Leo van den Bergh).

Hollandsch Diep. Er overwinterden hier jaarlijks vele duizenden van deze ganzen, maar betrouwbare tellingen kwamen bijna niet van de grond omdat vogelaars weinig interesse toonden voor de landschappelijk weinig inspirerende bouwlandgebieden. Zij richtten hun aandacht liever op gebieden waar als gevolg van de landschappelijke structuur een grotere verscheidenheid aan vogels te verwachten was. Dit signaleerde Gerard Slob overigens al in 1977 en sindsdien is er in dit opzicht helaas nauwelijks iets in positieve zin veranderd. Belangrijke voedselgebieden voor de rietganzen lagen indertijd tussen de plaatsen Brielle, Rockanje en Nieuwenhoorn op Voorne, tussen Hellevoetsluis en Zuidland op

De toendrarietgans, *Anser serrirostris rossicus*, was vroeger in de noordelijke Delta veel talrijker dan tegenwoordig (Foto: Leo van den Bergh).

Voorkeursbiotoop van de toendrarietgans in het Deltagebied: uitgestrekte akkers met oogstresten van suikerbieten en aardappelen (Foto: Leo van den Bergh).

Putten, in de bouwlandpolders bij Goudswaard, Piershil, Zuid-Beijerland, Cromstrijen en Strijen in de Hoeksche Waard, in de Galathese Polder, het Oudeland van Ooltgensplaat en in de polders tussen Oude Tonge, Dirksland en Middelharnis op Flakkee. Verder golden vrijwel alle West-Brabantse bouwlandpolders en in de meeste polders van de Brabantse Biesbosch ook als fourageergebied. De vogels brachten destijds gemeenschappelijk de nacht door op de Slijkplaat en de Ventjagersplaten in het Hollandsch Diep, op de Krammersche Slikken en aan de monding van de Steenbergsche Vliet in het Volkerak, op de Esscheplaat en de Sassenplaat in het Hollandsch Diep en in het Zuidergat van de Visschen in de Biesbosch, allen gelegen in het zilte of brakke getijdengebied. Aan deze situatie is vanaf het einde van de jaren zeventig tamelijk abrupt een einde gekomen. De eerste gebieden waar zich een structurele achteruitgang van de rietganzen manifesteerde waren Voorne-Putten, de Hoeksche Waard, Goeree, delen van centraal en noordwestelijk Flakkee, de polders tussen de Roode Vaart en Geertruidenberg en de Dordtsche en Brabantse Biesbosch. Dat de afname zich aanvankelijk minder uitgesproken voordeed in het zuidelijke gedeelte van Flakkee en in een aantal polders van West-Brabant, globaal genomen ten westen van de Roode Vaart, hing vermoedelijk samen met het feit dat veel van deze ganzen hun slaappleats hadden op de Krammersche Slikken en bij De Heen, gebieden waar het getijde nog lange tijd gehandhaafd is gebleven. Maar nadat halverwege de jaren tachtig door de aanleg van de Philipsdam werd gedemonstreerd dat men nauwelijks iets had opgestoken van het debacle dat de gesloten Haringvlietdam toen al was, verminderde het voorkomen van de toendraganzen op de meeste plaatsen drastisch. Op Goeree, Voorne-Putten, in

de Hoeksche Waard, in de Biesbosch en in de polders ten oosten van de Moerdijk, waar ik in de jaren zestig strijk en zet gedurende de wintermaanden grotere of kleinere groepen van deze ganzen aantrof, ontbraken zij rond 1990 nagenoeg bij iedere poging die, vaak tegen beter weten in, nog werd ondernomen om in die gebieden rietganzen te vinden. Maar zuidelijker in het West-Brabantse en in de omgeving van Ooltgensplaat, Achthuizen en Oude Tonge bleven de ganzen van jaar tot jaar terugkomen, zij het dat hun aantallen nog maar een fractie waren van die gedurende de jaren zestig en zeventig. En deze situatie is nadien nauwelijks nog veranderd.

De situatie vanaf 1990.

Vanaf het einde van de jaren tachtig lijkt het voorkomen van de toendrarietganzen zich enigszins gestabiliseerd te hebben en waren de wijzigingen in ieder geval minder ingrijpend dan in de voorafgaande jaren. Wil men tegenwoordig in het koude jaargetijde toendrarietganzen zien in Zuidwest-Nederland dan doet men er evenwel goed aan om de Noordelijke Delta grotendeels links of rechts te laten liggen en de aandacht te richten op gebieden die nog wél aan open getijdenwateren grenzen, zoals Schouwen-Duiveland, Noord- en Zuid Beveland, Tholen en Zeeuwsch-Vlaanderen. Echter niet op Walcheren, omdat wij daar voornamelijk graslanden aantreffen.

In de polders van de Brabantse Biesbosch, waar destijds overigens naast toendrarietganzen ook iedere winter een bescheiden aantal taigarietganzen aangetroffen kon worden, zoeken wij thans dikwijls tevergeefs naar rietganzen en hetzelfde is het geval in het gebied tussen Geertruidenberg en Klundert, in de Dordtsche Biesbosch, in vrijwel de gehele Hoeksche Waard, op Voorne-Putten en op Goeree.

Gebieden waar zich nog wél regelmatig groepen van enkele honderden tot een duizendtal toendraganzen kunnen

vertonen zijn in deze regio in feite alleen nog de zuidelijke helft van Flakkee met het ten oosten van het Volkerak aangrenzende gedeelte van West-Brabant, oostelijk tot aan de lijn Klundert - Zevenbergen - Etten-Leur. De ganzen die hier foerageren brengen de nacht vooral door op de Krammersche Slikken, de Slikken van de Heen en de Slikken van Sint Annaland aan de noordkust van het eiland Tholen.

Toendrarietganzen op ouderwets grasland in de Polder van Poortvliet en Malland op Tholen in de winter 1980/1981. Op Tholen komen tegenwoordig veel minder rietganzen voor dan twintig jaar geleden (Foto: Leo van den Bergh).

Onderzoek aan rietganzen

Uit publicaties van de Britse ganzenjager en veldornitholoog RAH. Coombes weten wij, dat de toendrarietgans in de eerste helft van de twintigste eeuw een gewone en vaak talrijke wintergast was, die overal in Zuidwest-Nederland werd aangetroffen en waarvan expliciet het overnachten op buitendijkse platen en slikken in het getijdengebied wordt genoemd. Een zó dramatische wijziging in het voorkomen van de toendrarietganzen in een traditioneel en historisch overwinteringsgebied kan moeilijk aan het toeval worden toegeschreven. Het was dan ook een buitengewoon gelukkige omstandigheid dat er in de jaren zeventig in de toenmalige DDR door wijlen Erich Rutschke een project werd gestart, waarbij grote aantallen toendraganzen op de slaappleats in de Gülpersee bij Rathenow werden gevangen. Voorzien van halsbanden met afleesbare inscripties van letter- en/of cijfercombinaties, werden die vogels weer in vrijheid werden gesteld. Dankzij dit project werd het mogelijk om aan de hand van aflezingen te traceren wat er zich werkelijk afspeelde met betrekking tot het voorkomen van toendrarietganzen in de Noordelijke Delta en elders in ons land. Al snel kwam daarbij aan het licht

Hoewel schaars en onregelmatig wordt ook de taigarietgans, *Anser fabalis fabalis*, wel in het noordelijk Deltagebied aangetroffen.

dat rietganzen, die aanvankelijk waren afgelezen in voedselgebieden ter weerszijden van Amer-Hollandsch Diep of Haringvliet korte tijd later opdoken in het noorden des lands, waar in de provincie Noord-Holland vanaf het begin van de jaren tachtig nieuwe pleisterplaatsen ontstonden in het complex

Wieringermeerpolder-Wieringerwaard-Anna Paulownapolder en in de polder Eijerland op Texel, alsmede in de akkergebieden van Het Bildt in Friesland. Was dit op zichzelf reeds een boeiend gegeven, nóg interessanter werd het toen aan het licht kwam dat de toendrarietganzen in deze nieuwe overwinteringgebieden voornamelijk gebruik maakten van buitendijkse slaapplekken in het zoute getijdengebied van de Waddenzee, zoals met name het Balgzand bij Wieringen, De Schorren op Texel en het Friesche Wad bij de Zwarte Haan.

Het was toen niet moeilijk meer om het gemeenschappelijke verband te vinden: binnendijkse akkerbouwgebieden op niet al te grote afstand van storingsvrije slaapplekken in nog ongerepte getijdengebieden. Precies zoals dat in het Noordelijke Deltagebied voor de uitvoering van het Deltaplan altijd het geval was geweest! Intussen beperkten specifieke studies naar eventuele voorkeuren tussen zoete of zilte milieus als overnachtingplaats voor rietganzen zich tot een vergelijkend onderzoek aan taigarietganzen en toendrarietganzen. Dat onderzoek werd op eigen initiatief uitgevoerd door de Belgische ornitholoog Jacques van Impe. De uitkomsten van dit onderzoek lagen echter in feite reeds op voorhand vast. De taigarietgans werd namelijk bestudeerd in de Groote Peel op de grens van de provincies Noord-Brabant en Limburg, waar de vogels overnachten in een hoogveenreservaat met louter zoet water. Het onderzoek aan de toendrarietgans vond echter plaats in Zeeuwsch-Vlaanderen waar de belangrijkste slaapplekken zich bevinden in het brakke Verdrongen Land van Saefinghe en op de Hooge Platen, die midden in de zoute monding van de Westerschelde gesitueerd zijn. Evenals de taigaganzen in de Peel hadden dus ook de Zeeuwsch-Vlaamse toendrarietganzen feitelijk helemaal geen keuze.

Verliespost

Naar mijn bescheiden mening kómen wij met dergelijk onderzoek dan ook weinig verder. Wat blijft is dat de toendrarietgans er dikwijls op wordt aangezien een opportunistische vogel te zijn die

Dat er soms grotere groepen taigarietganzen in het Deltagebied voorkomen bewijst deze foto van acht vogels waarvan er twee een halsband dragen. De foto is genomen bij Serooskerke op Schouwen-Duiveland in de strenge winter 1978/79 (Foto: Leo van den Bergh).

gemakkelijk van het ene overwinteringsgebied op het andere overstapt en daarbij weinig kieskeurig zou zijn ten aanzien van de landschapsecologische karakteristieken van de pleisterplaatsen. Er wordt dan nogal eens geschermd met het fenomeen dat er in de tweede helft van de twintigste eeuw gedurende enkele decennia sprake was van de opkomst en de neergang van de Duits-Nederlandse Niederrhein als overwinteringsgebied voor tienduizenden toendraganzen, die daar overwegend op kleinschalige graslanden in besloten landschappen voedsel zochten. Dit gebied ligt echter exact op de historische route van toendrarietganzen die vanuit de Zuid-Baltische herfstconcentratieplaatsen op weg zijn naar Zuidwest-Nederland. Omdat uit vele honderden aflezingen van gemerkte vogels destijds duidelijk de relatie tussen beide regio's (i.c. Niederrhein en Deltagebied) kon worden getraceerd lijkt de veronderstelling opgeld te doen, dat de invloeden van de in 1964 gestarte Deltawerken de feitelijke basis vormden voor de grootscheepse wijzigingen die zich vanaf het einde van de jaren zestig in het patroon van het voorkomen van de toendrarietganzen gemanifesteerd hebben.

Door wijlen Georges Huyskens is er talloze malen tevergeefs op gewezen dat er vóór 1970 jaarlijks beslist tienduizenden toendraganzen in Zuidwest-Nederland overwinterden, die volkomen ontbraken in de officiële tellingen die destijds uitgingen van een landelijke populatie van maximaal vijfduizend exemplaren. Vermoedelijk gaf het jarenlange verblijf van ruim veertigduizend van deze vogels tussen het Ruhrgebied en de lijn Doesburg-Arnhem-Nijmegen aan hoeveel dit er voorheen wérkelijk moeten zijn geweest. Het lijkt intussen nauwelijks aan twijfel onderhevig, dat het besluit van de toenmalige Minister van Landwirtschaft,

Naturschutz und Forsten van Nordrhein-Westfalen, Diether Deneke, om in 1974 alle jacht op ganzen onherroepelijk te sluiten, de locale basis heeft gevormd voor de sterke toename van het aantal overwinterende toendraganzen in dit gebied. Die aanwas werd later onder invloed van een verloren voedselconcurrentie met de excessief toenemende kolganzen weer ten dele te niet gedaan.

Het voorkomen van toendrarietganzen kent in het Noordelijke Deltagebied ongetwijfeld een eeuwenlange traditie en, tenzij de regio op termijn wordt getransformeerd in een mega-agrobusinesspark of gewoon als uitvloeisel van een onverhoopt sterke zeespiegelstijging permanent onder zout water verdwijnt, leidt het mijns inziens geen twijfel dat de rietganzen er vroeger of later weer zullen terugkeren. Maar dit laat onverlet dat hun huidige afwezigheid op de meeste plaatsen in dit oer-Hollandse gewest als een onversneden ecologische en biolandschappelijke verliespost moet worden opgevat.

Leve de vooruitgang!

Toen ik op een vroege en vooral koude donderdagochtend eind januari 1969 in het haventje van Middelharnis van de veerboot stapte die mij, komend vanuit Hellevoetsluis, een blik had doen werpen op de midden in het Haringvliet uit het grauwe getijdenwater oprijzende Slijkplaat, waren de eerste vogels die ik zag toendrarietganzen! Zij zochten voedsel op een bietenakker in de Van Pallandt-polder met op de nabije achtergrond de bescheiden skyline van Middelharnis. Die skyline wordt gedomineerd door de weinig aansprekende kerk, die in de plaats kwam van de in 1689 vanuit een inmiddels beroemd polderlaantje zo fraai door Meindert Hobbema geschilderde toren. De oorspronkelijke toren werd echter in 1811 ten behoeve van de optische telegraaf van de gebroeders Chappe integraal en ongetwijfeld met bruto geweld tegen de aarde gewerkt. Ook toen luidde het credo kennelijk al: "Weg met die oude troep. In het belang van de vooruitgang!" Ach ja, van degenen die zonder cultuur en innerlijke beschaving zijn, kan slechts primitieve barbarij worden verwacht! Bij de ontwikkeling en het ten uitvoer brengen van nieuw beleid met betrekking tot wilde ganzen en andere natuurcomponenten zou men er derhalve goed aan doen om de blik éérst kritisch-analyserend achterwaarts te richten, alvorens ongenueanceerde maatregelen voor de toekomst af te kondigen.

Culinaire feesten?

Krijgt u ook zo genoeg van al die kookrubrieken in tijdschriften en op televisie? En de feestdagen moeten nog beginnen! Vroeger, in de jaren zestig van de vorige eeuw, begon het gekokkerel. Via het Amsterdamse kookboek kon je zondagse maaltijden in elkaar knutselen en wel zonder hulp. Heerlijk toch, om de huisgenoten te kunnen verrassen met je zelfgebakken cake? Tegenwoordig worden vrouwen én mannen door TV-programma's en magazines, dag in dag uit de keuken in gelokt met in het vooruitzicht zelf heel snel en gemakkelijk de meest exotische maaltijden op tafel te toveren.

Drie-sterren-koks schitteren op TV als waren zij Rudolf Valentino en Clark Gable in één persoon. Gerechten worden steeds luxer en de herkomst van gebruikte ingrediënten steeds dubieuzer. Dat geldt met name voor de herkomst en be- (lees mis-)handeling van wild.

Als je de jagersverhalen mag geloven is er niets zo gezond als het eten van wild.

Eendchipolata

In het blad De Nederlandse Jager worden diersoorten beschouwd als jagersprooi en bij voorkeur geportretteerd als culinair hapje. In jagerskring is "het avondje uit" een thema-avond "wildverzorging". Voor de pan dan wel te verstaan. Jagers kunnen daar kennis nemen van zaken als snel scheurende oren bij jonge konijnen om de leeftijd te bepalen. Bij eenden kom je de leeftijd te weten door de breek- en buigzaamheid van de snavel te testen. Om aangeschoten eenden te doden krijgt men les in de "kooikersgreep". Dit alles moet uiteindelijk leiden tot de lekkernijen als "Eendchipolata-worstjes", "kookereend coiffè" of "schietend volledig gedressed".

De bewuste consument

Jagers vinden het buitengewoon handig dat de horeca en de grootgrutters zich uitsloven om wild eten te promoten. Een mooier alibi om te jagen kun je niet verzinnen. Zelfs een tijdschrift als "Goede Waar", een magazine voor de (bij milieu) betrokken consument, noemt wild: "biologischer dan biologisch" en Nederlands wild een "behoorlijk diervriendelijke keuze". Verder vermeldt het blad dat de patrijs nog steeds bejaagbaar is en dat er vier maal zoveel zwijnen moeten worden afgeschoten

Showroom Wildfabriek Hanos met ree en zwijnenbout. Foto: Harry Voss

om 800 zwijnen op de Veluwe te kunnen voeden. Niets over bijvoeren, niets over wrede drijfjachten, niets over het aanschieten van dieren en niets over verstoren van onze natuurgebieden. Het blad geeft ook nog een tip. Om er zeker van te zijn dat je niet wordt bedonderd met (gefokt) wild uit het buitenland, moet je bevriend zien te raken met een jager uit de streek. Niet alleen uit oogpunt van natuurbehoud zou je jagers niet het bos in moeten sturen met jouw bestelling. Dat jagers hun drijvers tegenwoordig slechts kunnen belonen met een gekocht stuk wild van de poelier, omdat ze het aantal gewenste konijnen in veel streken niet meer bij elkaar kunnen schieten, is niet alleen bekend bij insiders. De consumentenservice van deze vereniging. Goede Waar & Co, mocht best wat kritischer zijn dan wat zij hun lezers voorschotelen over de kennis en kunde van het jagersgilde.

Wild uit fokkerijen via de wildfabriek

Het eerlijke biologische stukje wildbraad dat consumenten wordt voorgespiegeld is zeer waarschijnlijk afkomstig van konijnenfokkerijen uit China, de hertenfokkerijen uit de Oostbloklanden en Nieuw-Zeeland en schietparadijzen voor jagers als Argentinië, Hongarije en Afrika. Afgezien van de in Nederland geschoten dieren, die rechtstreeks in de jagerspot belanden of als trofee aan de schoorsteen hangen, liggen de werkbanken van de Hanos wildfabriek in Apeldoorn, naar eigen zeggen afgeladen vol met wild. Voornamelijk met wild uit het buitenland zoals blesbok, springbok, orix, impala en kudu uit Afrika en bison uit Canada, naar wens geproportioneerd. Uit Schotland komt de grouse suprême in een vensterdoos voor €93. Noord-Italië levert de gedroogde wildspecialiteiten zoals veel soorten worst, waaronder de cacciatori of kleine jagersworst, gemaakt door de grootste en modernste "wildproducent" van Europa, aldus de promotiekrant van Hanos. Bestellingen voor watersnip en houtsnip moeten tijdig worden gedaan! Grijs patrijs en taling liggen marktklaar tegen dagprijzen. Struisvogel, kangeroe, krokodil medaillons en ratelslang zonder huid, panklaar voor slechts €52,50 per kg.

De internationale Horeca-groothandel floreert. De jager glorieert en de Nederlandse wildconsument hapt zeer waarschijnlijk evenveel dierenleed naar binnen als met welk ander stuk vlees dan ook. Fijne feestdagen!

Rita Stockmann.

Hanos betreft herten uit de Schotse Hooglanden. Het vlees is malser door kortere rijping. Met andere woorden: ze worden jong geschoten (Foto: Harry Voss).

Jachthutten.nl

De poten eronder weggezaagd...

Een mooie stille plek in het bos. Vredig, maar met enige bizarre relikwieën. Een plek waar alle wildpaadjes in de omgeving op uit komen. Lokale omstandigheden worden echter nauwgezet geregisseerd. Vanuit hun rustplaatsen worden wilde zwijnen als het ware uitgenodigd om te komen eten in het schootsveld van een hoogzit. Ook reeën en herten mogen zolang het de jager behaagt (in het jargon " populatiebeheer ") smullen van hertenbrokjes en hooi. Voor de vossenmaaltijd wordt een apart hoekje gereserveerd door reeds gedode dieren onder een laagje aarde te verstopen. Hebben we hier te maken met een soort gaarkeuken voor arme dieren in het bos die het zonder bijvoeren niet redden? Of zijn jagers bezig geweest de eigen pot te vullen? En dachten wandelaars en geïnteresseerde pers nu echt dat het hier alleen maar een uitkijkpost betrof? Na het geweld en geknal van jagerszijde kwam het geluid van zingende zagen. En wie hebben de poten onder de jagerszetel weggezaagd? Nu is het tijdelijk stil in het bos bij Assel op de Veluwe, totdat het bevoegd gezag besluit de rommel op te ruimen. Daarna blijft het stil, op de in het wild levende dieren na, natuurlijk. Die scharrelen hun kostje bij voorkeur zonder bemoeienis van voedselstrooiende groenrokken bij elkaar.

